

№ 153 (20416) 2013-рэ илъэс ШЭМБЭТ ШЫШЪХЬЭІУМ и 17

Адыгэ Республикэм и Правительствэ игъэзет

ИНВЕСТИЦИЕХЭМ ЯШІУАГЪЭКІЭ

Мыекъуапэ игъогухэр агъэкІэжьых

къакІо зыхъукІэ, урамэу Первомайскэм тыкъырычъэзэ Лениным ыцІэ зыхырэр къызэпытэчышъ, редакцием тыкъекІуалІэ. Урамэу Лениным ыцІэ зыхьырэмрэ Краснооктябрьскэмрэ азыфагу илъ гъогу Іахьэу метрэ шъитІу хъурэм машэу иІэхэм бэрэ тагьэтхьаусыхэщтыгъ. Джырэблагъэ гъогушІхэр ащ къызэрэтехьагъэхэр зытэлъэгъум, тигушІогьошхуагъ. ПІэлъэ кІэкІым Адыгэ Республикэм къэралыгъо унитарнэ предприятиеу Мэрэтыкъо Шыхьамбый зипэщэ ДСУ-3-м иІофышІэхэм гьогур агьэкІэжьыгь, зэпекІорэ автомашинэхэр зэхэзыушъхьафык ыхэрэ линиехэр хагъэлыкІыгъэх, теплъэ дахэ иІэу агъэпсыгъ. Джащ фэдэу Мыекъуапэ икъохьэпіэ-темыр лъэныкъокіэ щыіэ «Къэзэкъ бэдзэршІыпІэм» хэтэрыкІхэм апае тхьаумэфэ мафэм тызэкІом, урамэу Хьахъу-

АвтомашинэкІэ ІофышІэ ты- ратэм ыцІэ зыхыырэм къыщыублагьэу Привокзальнэм нэсырэ гъогур зэрагъэкІэжьыгъэр тлъэгъугъэ, тигъэрэзагъ. Ари ДСУ-3-м июфышіэхэм яіэшіагъэу зэрэщытыр нафэ къытфишІыгъ Мыекъопэ къэлэ администрацием зэтегьэпсыхьан ІофхэмкІэ иотдел къытІэкІигьэхьэгъэ къэбарым.

> Отделым иІофышІэу Елена Шепеленкэм къызэрэтиlyaгъэмкіэ, ыпшъэкіэ зыціэ къыщетІогъэ организацием пІэлъэ мычыжьэм зэкІэмкІи Мыекъуапэ игъогу зэфэшъхьафхэм Іофшіэн бэкіае ащигъэцэкіагъ. Зэнэкъокъухэм ахэлажьэзэ текІоныгъэр зэращиубытыгъэм тегъэпсыкІыгъэ зэзэгъыныгъэу къэлэ администрацием къыдишІыгъэр ыгъэцэкІэжьызэ, бюджет мылъкоу сомэ миллион 30-м ехъу ыІэ къыригъэхьагъ. А мылъкур зыпэІухьагъэхэм ащыщых Юннатэм яурам щыщ Іахьэу урамхэу Хьахъуратэмрэ

Привокзальнэмрэ зэзыпхыхэпстэури агъэкІэжьыгъэх.

ООО-у «Вектра» зыфиlорэм дашІыгъэ муниципальнэ кон-

трактым тегъэпсыкІыгъэу сомэ миллиони 7-рэ мин 469-рэ а организацием ыІэ къыригъэхьагъ, Мыекъуапэ ипроездэу Индустриальнэм автомобиль гьогу щигьэпсыгь.

Къэлэ администрацием зэхищэгьэгьэ зэнэкъокъум хэлажьэзэ, Адыгэ Республикэм икъэралыгьо унитарнэ предприятиеу ДСУ-3-м нэмыкІ текІоныгъи къыдихыгъ, зэзэгъыныгъэм бэ темышІзу зэдыкІзтхэщтых. Сомэ миллиони 10-рэ мин 852-рэ alэ къырагъахьэзэ гъогу ІахьитІу дзэршІыпІэм дэжькІэ блэкІырэ гьогоу Гоголым ыцІэ зыхьырэр, урамэу Пролетарскэм къыщыублагъэу Крестьянскэм, зы квартал икІыхьагъэр, нэсэу, урамэу Гагариным ыцІэ зыхьырэм щыщ Іахьэу Пролетарскэм къыщыублагъэу Крестьянскэм нэсырэр. НэмыкІэу къэпІон хъумэ, гупчэ бэдзэршІыпІэм къокіыпіэ ыкіи къохьэпіэ лъэныкъохэмкІэ къэзыгъэгъунэрэ гьогухэр агьэкІэжьыщтхэм ахагъэхьагъэх.

агъэкІэжьыщт къэлэ гупчэ бэ-

(ИкІэух я 2-рэ нэкІуб. ит).

телъытагъ. Ащ тегъэпсыкІыгъэу

Адыгэ къужъым и Мафэ хагъэунэфыкІы

Адыгэ къужъым и Мафэ фэгъэхьыгъэ мэфэк! Іофтхьабзэхэр псыкъефэхэу Руфабгьо пэмычыжьэу непэ щыкющтых. Ащ кющакю фэхъугъэх зэфэшІыгъэ Іахьзэхэль обществэу «Руфа-Турымрэ» Адыгэ Республикэм зекіонымрэ курортхэмрэкІэ и Комитетрэ.

МэфэкІыр ятІонэрэу республикэм шызэхашэ. Мы илъэсым зэхэщакІохэм программэ гъэшіэгъон агъэхьазырыгъ. Іофтхьабзэхэр пчэдыжьым сыхьатыр 10.30-м рагъэжьэщтых ыкІи пчыхьэм нэс кІощтых. Шоукупэу «Кавказ» зыфиlорэм къыгъэхьазырыгъэ концертымкІэ ар зэфашІыжьыщт. Псыкъефэхэу Руфабгьо пэмычыжьэу къышыкІырэ къужъ чъыгхэм хьакІэхэр, мэфэкІым хэлажьэхэрэр якІолІэнхэ ыкІи ахэм къапыкІагъэхэм яІэшІугъэ ауплъэкІун алъэкІыщт. Джащ фэдэу мы пхъэшъхьэ-мышъхьэм хашІыкІырэ псы ІэшІухэм яшъонхэ, гьомылапхъэхэм ахэІэнхэ амал яІэщт.

Адыгеим и Мыекъопэ район къэкІорэ зекІохэм алъэгъугъэн фае пхъэшъхьэ-мышъхьэ къызпыкІэрэ чъыгхэр тимэзхэм бэу

зэрахэтхэр. Ахэм илъэсишъэ пчъагъэхэр аныбжь нахь мышІэми, къужъхэр, мыІэрысэхэр,

нэмыкІхэр апытых. Чъыгхатэхэм якъэгъэкІын ылъэныкъокІэ адыгэхэм кІэнэу яІэр зэригъашІэзэ Николай Вавиловым икІэлэегьаджэу, академикэу Жуковскэм зэрилъытэгъагъэмкІэ, Евразием икультурэ шъхьа дехер къызщык ыщтыгьэ чІыпІэу мыр щытыгь.

Академикэу Мичуриным адыгэ садхэр зэригъашІэщтыгъэх ыкІи итхыгъэу «Черкесские сады ждут своих селекционеров» зыфиlорэм мырэущтэу къыщиІощтыгъэ: «Адыгэ садхэм хъишъэ бай зэрапылъыр бэшІагьэу сшІэщтыгьэ. Кавказым иселекционерхэмкІэ ахэр гъэшІэгъон дэдэу щытых».

ШышъхьэІум и 18-м адыгэ чъыгхатэхэм афэгьэхьыгьэ къэбархэм хъишъэу апылъым къатегущыІэщтых шІэныгъэлэжьхэр ыкІи АР-м и Лъэпкъ музей иІофышІэхэр.

Адыгэхэм шэн-хабзэу яІагъэхэм зыкъягъэІэтыжьыгъэныр, къыткІэхъухьэрэ лІэужхэм лъэпкъым итарихъ ыкІи икультурэ агъэлъэпІэныр, Адыгеим къэкІорэ хьакІэхэм япчъагъэ нахьыбэ шІыгъэныр — джары мы мэфэкІым изэхэщакІохэм пшъэрылъ шъхьаІэу зыфагъэуцужьырэр.

Адыгэ Республикэм и ЛІышъхьэрэ Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинетрэ лъэшэу гухэк ащыхъугъ зэlухыгъэ акционер обществэу комбинатэу «Майкопхлебопродукт» зыфиlорэм игенеральнэ пащэу Хьагъур Асфар Пщыкъанэ ыкъом идунай зэрихъожьыгъэр ыкІи щымыІэжьым иунагъорэ и ахьылхэмрэ афэтхьаусыхэх.

Мыекъуапэ игъогухэр агъэкІэжьых

(ИкІэух. Апэрэ нэкІуб. къыщежьэ).

ЫпэкІэ фэдэ къыхэкІыгъэп пІоми хъунэу, мыгъэ Мыекъопэ къэлэ администрацием гъогухэр гъэкіэжьыгьэнхэмкіэ гухэлъышхохэр ыгъэнэфагъэх. Аукционэу зэхащагьэм агьэкіэжьыщт гъогухэу ыгъэнафэхэрэм ащыщых урамэу Госпитальнэм щыщ Іахьэу Некрасовым къыщыублагъэу Хьахъуратэм нэсырэр, урамэу Пироговым ыцІэ зыхьырэм щыщ Іахьэу Красноармейскэм къыщыублагъэу переулкэу Кузнечнэм нэсырэр, урамэу Пролетарскэм щыщ Іахьэу Краснооктябрьскэм къыщыублагьэу Гоголым нэсырэр. А зэнэкъокъум текІоныгъэ къыщыдэзыхыгъэхэри бэ темышІэу нафэ къэхъущтых.

Федеральнэ хэбзэгьэуцугьэм зэригъэнафэрэмкІэ, зэнэкъокъу зэхамыщэу бюджет мылъку зыпэlухьэрэ къэралыгьо ыкlи муниципальнэ заказхэр аратынхэ фитхэп. Ау зэнэкъокъуми шэпхъэ гъэнэфагъэхэр пылъых, заказ язытырэм ахэр егъэнафэх ыкІи исайт регьахьэх. А шапхьэр ыгьэцэкІэжьзэ, Мыекъопэ къэлэ адми-

хэмкІи зэнэкъокъухэр зэхэщэгъэнхэм ишыкІэгъэ тхылъхэр егъэхьазырых. Аукционэу рагъэкІокІыщтым егъэнафэ я 10-рэ къэлэ гурыт еджапІэм пэблагьэу, урамхэу Свободэмрэ Курганнэмрэ зыщызэуалІэхэрэм, светофор тегьэуцогьэныр. Шъыпкъэмкіэ, бэшіагьэ ар ищыкіэгьэ дэдэ зыхъугъэр. Капитальнэу агъэцэкІэжьыщтхэу агъэнафэх урамэу Степноим (къутырэу Гавердовскэм уезыщэлІэщтым) щыщ Іахьэу я 3-рэ Интернационалым къыщыублагъэу Павловым нэсырэр, урамэу Аэродромнэм щыщ Іахьэу урамэу я 12-рэ Мартым къыщыублагъэу Степноим нэсырэр, урамэу Чкаловым щыщ Іахьэу Димитровым къыщыублагъэу Депутатскэм нэсырэр, урамэу Келермесское шоссе зыфијорэм щыщ јахьэу Транспортнэм къыщыублагъэу ПсэолъэшІхэм яурам нэсырэр, урамэу Подлеснэм щыщ Іахьэу гъэстыныпхъэ игъэхъуапІэм къыщыублагъэу Мыекъуапэ иадминистративнэ гъунапкъэ нэсырэр, урамэу Депутатскэм щыщ Іахьэу

я 3-рэ Интернационалым къыщыублагъэу Чкаловым нэсырэр, урамэу Шоссейнэм щыщ Іахьэу я 7-рэ Переулкэм къыщыублагъэу Министочникым нэсырэр, урамэу Жуковскэм щыщ Іахьэу Советскэм къыщыублагьэу Пушкиным нэсырэр, урамэу Пржевальскэм ыцІэ зыхьырэм щыщ Іахьэу я 2-рэ Пушкиным къыщыублагъэу (мэшіоку гъогум ыкіыбкіэ щыі) я 2-рэ Короткэм нэсырэр, урамэу Западнэм щыщ Іахьэу Степноим къыщыублагъэу Верещагиным нэсырэр, урамэу Гагариным щыщ Іахьэу Пушкиным къыщыублагьэу Спортивнэм нэсырэр, урамэу я 2-рэ Пушкиным щыщ Іахьэу Железнодорожнэм къыщыублагъэу Пржевальскэм нэсырэр, урамэу К. Маркс ыцІэ зыхьырэм щыщ Іахьэу Пионерскэм къыщыублагьэу Курганнэм

ЗыцІэ къетІогьэ гьогу пстэур загъэцэкІэжькІэ, ащ уехъырэхъышэжьынэу щытэп, сыда пІомэ пэlуагъэхьащт мылъкур щыl, автомашинэ рулым кІэрытІысхьэрэ пстэуми лъэшэу зэрягопэщтым имызакьоу, пассажирхэр зезыщэхэрэ транспортым июфшіэнкіи лъэшэу ишІуагъэ къэкІощт, къэлэ гьогухэр нахь зэтегьэпсыхьагьэ зэрэхъугъэхэр Мыекъуапэ щыпсэухэрэми хьакІэу къыдахьэхэрэми янэрылъэгъу хъущт.

СЭХЪУТЭ Нурбый.

Сурэтым итыр: къэралыгъо унитарнэ предприятиеу ДСУ-3-м июфышіэхэм Мыекъуапэ игъогухэр агъэкіэ-

Тезыхыгъэр Іэшъынэ Аслъан.

Урысые географическэ обществэм и Адыгэ къутамэ хэтхэу Ермэлхьаблэ щыщ сурэттехэу Юрий Бурлакрэ Мыекъуапэ щыпсэурэ отставкэм щыІэ дзэ врачэу Евгений Супрунрэ Тыркуем къыщырагъажьи Шъачэ нэс мэфэ 17-м къыкюці хы

ШІуціэр къызэпырасыкіыгъ.

Шъачэ щыкІощт Олимпиадэм фэгъэхьыгъэ проектыр агу къызэрэкІыгьэр, ащ зэфэхьысыжьэу фэхъугъэхэм нэбгыритІур къатегущыІагъэх.

- ЦІыфым амалэу ІэкІэлъхэр, джащ фэдэу тхыкъупшъхьэм зеlэзэхэ уж сымаджэр зыпкъ игъэуцожьыгъэным иамалык Іэхэр къэдгьэльэгьонхэр ары пшъэрыль шъхьа!эу зыфэдгьэуцужьыгьагьэр, elo Евгений Супрун.

1990-рэ илъэсхэм Юрий Бурлъэхэр тещагъэхэ хъугъэ, гъогогъуитІурэ ар операцие ашІыгъ. Сыд фэдизэу ащ еІэзагъэхэми, ишІуагъэ къакІощтыгъэп, узым къин ригъэлъэгъущтыгъ. Джащыгъум Евгений Супрун зэрэврачым имызакъоу, Ю.Бурлак ныбджэгъушІу фэхъугъ ыкІи ащ ипсауныгъэ изытет зыпкъ игъэуцожьыгъэным фэшІ екІоліакіэ къыфигьотыгь — хьыльэ пкъыгьохэр апышlагъэхэу зэдесынхэр.

— Мы шіыкіэм ишіуагъэкіэ сипсауныгъэ нахь зыпкъ изгъэуцожьын слъэкІыгъэ. Илъэси 5-кІэ узэкІэІэбэжьмэ, апэрэ курсыр зесэгъажьэм, бэщхэр (костыльхэр) сіыгъхэу сызекіощтыгьэ. Непэ нэмыкі ціыфхэм зыкіи сатекІырэп, Тхьэм ишыкуркІэ сыпсаоу зысэлънтэжьы. Хы ШІуцІэр зэпырытсыкІынэу зитэхъухьэм,

Тыркуем къыщегъэжьагъэу Шъачэ нэс

бэмэ зи къыддэмыхъунэу къащыхъугъ, ау тэ тицыхьэ зытелъыжьыгъ, — elo Ю.Бурлак.

ЛІыгъэшхо зыхэлъ нэбгыритІум япроект Урысыем имызакъоу, Тыркуеми ащашІогьэшІэгьоныгь ыкІи ащ дырагьэштагь. Бэдзэогьум и 24-м Е.Супрунрэ Ю. Бурлакрэ Тыркуем ит къалэу Орду ихэбзэ къулыкъухэр, чІыпІэ портым иадминистрацие иліыкіохэр, къэбар жъугъэм иамалхэм яюфышіэхэр, нэмыкІхэри къапэгъокІыгъэх, гущыІэ дэхабэ къафаІуагъ.

Экстремалхэм зэкіэмкіи километрэ 500 фэдиз къакІугъ. Ю.Бурлак псым щесыгь, игъусагьэр къухьэ ціыкіум тесыгь, гьогум къащышъхьэпэщт пкъыгъохэр зыдиІыгъыгъэх. Мафэ къэс ахэм «гъогуонэ» гъэнэфагъэ къакІущтыгъ, загъэпсэфыщтыгъ. Ом изытет дэеуи, агъэпщырэ къухьэм жьыр къикІэуи къыхэкІыгь. Арэу щытми, нэбгыритІур къызэтеуцуагъэп, рахъухьагъэр къадэхъугъ.

— Мы проектыр адрэхэм атекІы, сыда пІомэ Ю.Бурлак сэкъатныгъэ иІ. Къиныбэхэр зэпичыгъ нахь мышІэми, врачхэм къыраlуагъэмкІэ псэугъэ, есыныр чІидзыгъэп. Мы лІым пытагъэу, щэ агъэу хэлъыр хэтки непэ щысэтехыпІзу щытын фае, — къыхигъэщыгъ Урысые географическэ обществэм и Адыгэ къутамэ итхьаматэу Игорь Огай.

Нэмык проектхэм ахэлэжьэнэу Ю.Бурлак кІэхъопсы, игухэлъхэр къызэрэдэхъущтхэмк и ицыхьэ зытелъыжь.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм

Гу-лъынтфэ узхэм агъэгумэк ыхэрэр операцие шыгъэнхэмкІэ ІэпэІэсэныгъэшхо зэрэхэлъым, псауныгъэм икъэухъумэн фэгъэзэгъэ лъэныкъом гуетыныгъэ фыриlэу зэрэщылажьэрэм афэшІ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ фагъэшъошагь Белаш Сергей Александр ыкъом, къалэу Краснодар иклиникэ сымэджэщэу N 1-м хирургиемкіэ и Гупчэу С.В. Очапковскэм ыцІэ зыхьырэм кардиохирургиемкІэ ия 2-рэ отделение иврач-хирург.

Ильэсыбэ хъугьэу шІуагьэ къытэу культурэм зэрэфэлажьэрэм, библиотекэ Іофым иІахьышхо зэрэхишІыхьагъэм афэшІ Адыгэ Республикэм и Къэралыгьо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ фагъэшъошагъ Уджыхъу Сусанэ Юрэ ыпхъум, Гъобэкъое библиотекэм — Теуцожь МЦБС-м икъутамэ ипащэ.

ЧІыпіакіэхэр къызэІуахыщтых

КІэлэцІыкІу ІыгъыпІэхэм япчъагъэ зэримыкъурэр гумэкІыгъо шъхьаІэу къэуцухэрэм ащыщ. Ар дэгъэзыжьыгъэным пае къалэу Мыекъуапэ иадминистрацие амалэу июхэр ыгъэфедэхэзэ юфтхьэбзэ гъэнэфагьэхэр зэхещэх. Джащ фэдэу Мыекьуапэ дэт кіэлэціыкіу іыгъыпіэхэм ащыщхэм ябазэ епхыгъэу сабыйхэм апае чіыпіакіэхэр мыгъэ апэрэу къызэlуахыщтых.

«КІэлэцІыкІухэр ыпэкІэ зыщаІыгъыщтыгъэхэ чІыпІэхэу музей, методическэ кабинет, спортзал ашІыгъагъэхэм ыкІи къызэхэоным ищынагъо зэрэщы!эм къыхэк!ык!э зэфашІыгъагъэхэм гъэцэкІэжьынхэр джырэ уахътэ ащэкІох. Ахэр кІэлэцІыкІу ІыгъыпІэм къэкІошт сабыйхэм апае икІэрыкІэу зэтырагъэпсыхьажьых» — къыщею къэлэ администрацием ипресс-къулыкъу къытырэ къэбарым.

ИгъэкІотыгъэ гъэцэкІэжьынхэм апэіухьанэу ыкіи ищыкІэгьэ Іэмэ-псымэхэр ращэфынхэу къэлэ бюджетым сомэ миллионым ехъу къытlупщыгъ. Ар 2010 — 2013-рэ илъэсхэм ателъытэгъэ гухэлъ гъэнэфагъэ зиlэ программэу «Развитие дошкольного образования муниципального образования «Город Майкоп» зыфиlорэм къыдыхэлъытагъ.

Джырэ уахътэ кІэлэцІыкІу ІыгъыпІиплІымэ гъэцэкІэжьынхэр ащэкІох. ІыгьыпІэ учреждениехэу N 4-м, N-8, N 34-м ыкlи N 56-м кlэлэцыкІу 25-рэ зырыз джыри аштэн амал яІэщт. ЗэкІэмкІи бжыхьэ нэс сабыи 100 фэдизмэ чІыпІэхэр агъотыштых.

Федеральнэ бюджетым къытІупщырэ ахъщэмкІэ кІэлэцыкку ыгъыпитфымэ джыри чІыпІакІэхэр къащызэІуахынхэу агъэнафэ. Джащ фэдэу кіэлэціыкіу іыгъыпіэу N 11-м пчэдыжьым ыкІи шэджэгъоужым сыхьат заулэм къыкіоці ны-тыхэм ясабыйхэр къаращэлІэнхэ алъэкІыщт. Мыщ фэдэ шІыкІэр апэрэу агъэфедэщт.

Ащ нэмыкіэу, мы илъэсым кІэлэцІыкІу ІыгъыпІищ ашІынэу рагъэжьэщт. Медицинэ академиер зычІэтыгъэ унэу урамэу Советскэм тетыр икІэрыкІэу зэтырагъэпсыхьажьы, шІэхэу ар кІэлэцыкку ыгъыпіэ хъужьыщт.

ПІАТІЫКЪО Анет.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм лъэшэу гухэкі щыхъугъ апэрэ ыкіи ящэнэрэ зэіугъэкІэгъухэмкІэ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатыгъэ Хьагъур Асфар Пщыкъанэ ыкъом идунай зэрихъожьыгъэр ыкІи ащ иунагъорэ и ахьылхэмрэ афэтхьаусыхэ.

Адыгэ макь

фэшІ

Аужырэ илъэсхэм къэралыгъом нахь ынаІэ атыригъэты хъугъэ сэкъатныгъэ зиlэхэм, ахэм якъиныгъохэр нахь макІэ шІыгъэнхэм, ашъхьэ ифэІо-фашІэхэр, цІыф псаухэм афэдэу, ежьхэм зэшІуахыным иамалежклед мехнеститьэнхэм дэлажьэ. Ащ епхыгъзуи федеральнэ программэу «Доступная среда» зыфиlорэр аштагь. Ащ игъэцэкІэн мы илъэсым хэлажьэ ыкІи а ціэ дэдэр яіэу программэ аштагъ Урысыем ирегион 12-мэ. Ахэм зыкІэ ащыщ Адыгэ Республикэр. Федеральнэ гупчэм къикІэу а регионхэм мылъку ІэпыІэгъу арагъэгъотыщт.

Программэу 2013 — 2015-рэ илъэсхэм ателъытагъэм къыдилъытэрэ Іофтхьабзэхэр зэкІэ зыфытегъэпсыхьагъэхэр сэкъатныгъэ зиІэ цІыфхэм щыІэныгъэм илъэныкъо пстэуми, амал зэриІэкІэ, зыщаушэтын алъэкІыныр ары. Ар афэгъэхьыгъ еджэнми, сэнэхьат зэгъэгъотыгъэнми, ІофшІэнми.

Пчъагъэхэм къызэрагъэлъагъорэмкіэ, Адыгэ Республикэм сэкъатныгъэ и Ізу нэбгырэ 37435-рэ щэпсэу. Ахэм ащы-

Цыфыр дунаим къызытехъорэм анахь баиныгъэ шъхьаlэу Тхьэм ащ къыритырэр псауныгъэр ары. Ау ар (псауныгъэр) зимыlэу къытхэтыри макlэп. Гухэкlыр сэкъатныгъэ зиlэ цlыфхэу обществэм хэтхэм, къыддэпсэухэрэм фыщытыкlэу афытиlэр сыдигъуи цlыфыгъэм диштэу пlон зэрэмылъэкlыщтыр ары. Загъорэ, тшlапэзэ, агу хэдгъэкlэуи, тыушъхьакlухэуи къыхэкlы. Ау ахэм ащыщыбэхэм яшlэныгъэкlи, ясэнаущыгъэкlи зыми ыкlыб мыкlонхэр мымакlэу ахэт, тэ ащ уасэ фэтшlыным, тегупшысэным зятымыгъэсагъэми.

щэу 1397-р — кІэлэцІыкІух, зэо-зэпэуцужь зэфэшъхьафхэм сэкъатныгъэ ахэзыхыгъэр — 1134-рэ, нэбгырэ 120-м ехъурэр хьафизэх е дэеу алъэгъу, нэбгырэ 590-м ясэкъатныгъэ епхыгъ дэеу зэрэзэхахырэм е зэрэдэгухэм. ЗэрэхъурэмкІэ, республикэм щыпсэурэм ия 8-рэ пэпчъ сэкъатныгъэ иІ (УФ-м — я 12-рэ пэпчъ).

Шъыпкъэр пющтмэ, социальнэу мы цыф купыр икъоу зэрэмыухъумагъэр гъэнэфагъэ. Программэр зэхагъэуцо зэхъум, сэкъатныгъэ зиюхэр чыпю зэрыфэхэрэр, пэрыохъу къафэхъурэр зэрагъэшюным пылъыгъэх. Мыхэр социальнэ инфраструктурэм иобъектхэм якюлюнхэ, ачютыхэ, зыгъэгумэкырэ юфыгъохэр ащызэшуахын алъэкын амал ягъэгъотыгъэныр Программэм къыделъытэ.

ЗэпстэумкІи Программэм игъэцэкІэн миллиони 110-м ехъу пэІуагъэхьанэу рахъухьагъ. Ащ щыщэу миллион 58-м ехъур республикэ бюджетым къыхагъэкІыщт. Мурад шъхьаІэу щытыр сэкъатныгъэ зиlэхэм щыlэныгъэм идэхагъэ нахь зэхягъэшІэгъэным имызакъоу, ахэмрэ цІыф псаухэмрэ нахь зэпэблагъэ шІыгъэнхэр ары. Ау гъэнэфагъэ ар нэбгырэ пэпчъ изэхэшыкі, игульытэ, ицыфыгьэ зэрялъытыгъэр. Ахэм ачІыпІэ зидгъэуцон, къинэу ателъыр къыдгурыІон тлъэкІы зыхъурэм, цІыфыгъэ къытхэфагъэу, ар зетхьэу тюн тлъэкыщт.

Федеральнэ программэу «Доступная среда» зыфиюрэр 2011-рэ илъэсым Урысыем зыщаштэм, регионхэри а юрыгъом изэшюхын фежьэгъэнхэмкы амалхэр щыюхэ хъугъэ. Пстэ-

уми апэу зэхьокіыныгьэхэр зыщытльэгьугьэхэр псэольэшіыныр ары. Шъунаіэ тешъудзэгьэн фае джы общественнэ псэуальэхэр зэкіэ (Іэзапіэхэр, тучанхэр, нэмыкіхэри) сэкъатныгьэ зиіэхэр ачіэхьанхэм фытегьэпсыхьагьэхэу зэрашіырэм.

Сэкъатныгъэ зи Іэхэр к Іэлэцівкіу псаухэм акіыгъухэу еджапіэхэм ачіэсынхэм епхыгъэ Іофыгъор, специалистхэм къызэрэхагъэщырэмкіэ, Іэшіэхэу щытэп. Урысыем ит еджэпіэ 750-м (регион 57-мэ) ар ащагъэцакіэ. Іофыр къэзыгъэхьылъэу ахэм къа Іорэр к Іэлэцівкіухэр зэгъэкіугъэнхэр арэп, ны-тыхэм язэхэшівкі джыри ащ зэрэнэмысыгъэр, ясабыйхэр сэкъатныгъэ

зиІэ ялэгъухэм апэчыжьэнхэм зэрэдихьыхыхэрэр ары.

Іофшіапіэ ягъэгъотыгъэным фэгъэхьыгъэмэ, ар анахь зэшіохыгьое Іофыгъохэм ащыщ. Ау ащи хэкіыпіэ къыфагъотыным игугъапіэхэр щыіэх. Гущыіэм пае, джы УФ-м Іофшіэнымкіэ и Министерствэ ыуж ит предприятие пэпчъ сэкъатныгъэ зиіэ нэбгырэ пчъагъэ гъэнэфагъэу ыштэн фаеу (квотэ ятыгъэнэу) шіыгъэным.

Арышъ, зигугъу тшіырэ Программэм игъэцэкіэн сэкъатныгъэ зиіэхэм ящыіэкіэ-псэукіэ, нахьышіум ылъэныкъокіэ тіэкіу нэмыіэми, зэблихъунэу щыт.

ЖАКІЭМЫКЪО Аминэт.

Илъэсыр имыкlызэ жъугъэнафэ

1967-рэ илъэсым къэхъугъэхэу ыкіи ахэм анахь ныбжьыкіэхэу шіокі зимыіэ пенсие страхованием исис-эм пенсием мылъку зыщызэіуагъэ-

темэ щатхыгъэхэм пенсием мылъку зыщызэlуагъэ-кlэрэ lахьэу иlэм хагъэхьащт тарифыр зыфэдизыр тызыхэт 2013-рэ илъэсыр имыкlызэ агъэнэфэн фае: джы зэрэщытым фэдэу проценти 6-р къагъэнэ-жьыщта, хьауми ар проценти 2-м нэсэу нахь макlэ ашlынышъ, пенсием страховой lахьэу джы иlэ проценти 10-р къаlэтынышъ, процент 14-м нэсырэ тарифым тетэу агъэпсыщта.

Тарифыр къыхэхыгъэнымкlэ цlыфым фитыныгъэу иlэхэр егъэнафэх Федеральнэ хэбзэгъэуцугъэу «Шlокl зимыlэ пенсие страхованием епхыгъэ lофыгъохэмкlэ Урысые Федерацием ихэбзэгъэуцугъэ зырызхэм зэхъокlыныгъэхэр афэшlыгъэнхэм ехьылlагъ» зыфиlоу номерзу 243-ФЗ зытетэу 2012-рэ илъэсым тыгъэгъазэм и 3-м къыдэкlыгъэм.

Іофшіэнымкіэ пенсием мыльку зыщызэіуагьэкіэрэ Іахьэу иіэм 2014-рэ ильэсым къыщыублагьэу страховой тынхэр проценти 6-м тельытагьэу хэзыгьахьэ зышіоигьохэм 2013-рэ ильэсыр имыкіызэ гьэіорышіэкіо компаниеу, ахэм ахэхьэх къэралыгьо гьэіорышіэкіо компаниеу «Внешэкономбанкыр» е пенсиехэмкіэ мыкъэралыгьо компаниехэр (НПФ) Іоф зыдишіэщтыр

къызэрэхихырэм ехьылІэгьэ льэІу тхылъ аритын фае. 2013-рэ ильэсыр имыкІызэ лъэІу тхылъ зымытыгьэхэм (зызыушъэфыгьэхэм) апае 2014-рэ илъэсым къыщыублагъэу пенсием мылъку зыщызэІуагъэкІэрэ Іахьэу иІэм проценти 2 тарифым ыкІи пенсием страховой Іахьэу иІэм процент 14 тарифым ателъытагъэу страховой тынхэу ІофшІапІэхэм къатыхэрэр ахагъэхьащтых.

Ыпэкіэ ціыфым гьэіорышіэкіо компаниеу къыхихыгьэм, ахэм ахэхьэ «Внешэкономбанкри», ехьыліэгьэ льэіу тхыль ытыгьагьэмэ ыкіи ильэіу фагьэцэкіэгьагьэмэ, 2014-рэ ильэсым къыщыублагьэу ыпэкіэ зэрэщытыгьэм фэдэу проценти 6 тарифым тегьэпсыкіыгьэу мыльку зыщызэіуагьэкіэгьэ

Іахьым ыкІи проценти 10 тарифым тетэу пенсием страховой Іахьэу иІэм страховой тынхэр ахагъэхьащтых. Ащ емылъытыгъэу, зыцІэ къетІогъэ граждан купым щыщхэм 2014-рэ илъэсым къыщыублагъэу гъэlорышІэкІо компаниеу «ВнешэкономбанкымкІэ» къикІыхэзэ, ПенсиехэмкІэ фондым ІэкІагъэхьэрэ страховой Іахьыр процент 14 тарифым тетэу агъэпсынышъ, пенсиехэм апае мылъку зыщызэlуагъэкlэрэ Іахьым проценти 2 тарифыр хагъэхьан алъэкІыщт.

Шюкі зимыіэ пенсие страхованиемкіэ ціыфыр страховать зышіыщтыр къыхихыным фэші, ыпэкіэ зэрэщытыгъэм фэдэу, пъэіу тхылъыр Урысые Федерацием Пенсиехэмкіэ ифонд ичіыпіэ организацие е ащ ит-

расферагент, нэмыкlэу къэпlон хъумэ, Пенсиехэмкlэ фондым зэзэгъыныгъэ зыдыриlэ организацием реты. Лъэlу тхылъыр почтэкlи аlэкlэбгъэхьан плъэкlыщт, ау мыщ дэжьым цlыфыр зышышыр зыгъэунэфырэ тхылъхэм шъыпкъагъэу ахэлъыр нотариусым къыушыхьатыгъэу щытын фае.

Ыныбжь къызыскіэ пенсиеу къыратыщтым гъэпсыкізу иізщтыр пенсием мылъку зыщызіуагъэкіэрэ Іахьэу иіэр ежь ціыфым зэригъэнэфэрэ шіыкіэм бэкіэ елъытыгъ. Арышъ, мыщ дэжьым пстэуми анахь мэхьанэ шъхьаіэ зиіэр хэти ежь зыфэе шіыкіэр къыхихын фитэу зэрэгъэпсыгъэр ары.

ПенсиехэмкІэ фондым и Адыгэ республикэ Къутамэ ипресс-къулыкъу.

Хъулъфыгъэм идунай ыхъожьыгъ

Хэбзэгъэуцугъэр зыукъуагъэхэр охътэ гъэнэфагъэм зыщавыгъхэрэ изолятэрэу Урысые Федерацием хэгъэгу кlоци офхэмквэ и Министерствэ иотделэу Красногвардейскэ районым щывэм епхыгъэм къащэгъэ илъэс 52-рэ зыныбжь хъулъфыгъэу къуаджэу Хьатикъуае щыщым шышъхьэвум и 15-м пчэдыжьым сыхьатыр 7.00-м адэжь идунай ыхъожьыгъ.

Административнэ тазырэу тыралъхьагьэр зэримытырэм пае хъулъфыгъэр мы хэушъхьафыкlыгъэ учреждением чlэсын фаеу хьыкумым унашъо ышlыгъ. АР-м хэгъэгу кloцl loфхэмкlэ и Министерствэ ипресс-къулыкъу къызэрэхигъэщыгъэмкlэ, цlыфхэр бэу зыщызэрэугъоирэ чlыпlэхэм ешъуагъэу зэращалъэгъурэмыкlи бзэджэшlэгъэ мыинхэр зэрэзэрихьагъэхэм къахэкlыкlэ мы хъулъфыгъэм пчъагъэрэ административнэ арест тыралъхьагъ.

Ыпшъэкіэ зигугъу къэтшіыгъэ хэушъхьафыкіыгъэ учреждением хъулъфыгъэр шышъхьэіум и 13-м чІагъэтІысхьагъ ыкІи охътабэ темышІэу ипсауныгъэ изытет къызэрэзэщыкъуагъэм полицием иІофышІэхэр щигъэгъозагъэх. ХэбзэухъумэкІо къулыкъухэр «ІэпыІэгъу псынкІэм» къеджагъэх, медикхэм ар ауплъэкІугъ, ищыкІагъэр рагъэгъотыгъ.

Мы мэфэ дэдэм ипсауныгъэ изытет нахь дэй зэрэхъугъэр хъулъфыгъэм ариlуагъ. Красногвардейскэ район сымэджэщым нагъэсынэу полицейскэхэм унашъо ашlыгъ. Медицинэм иlофышlэхэм ар ауплъэкlугъ, lэпыlэгъу фэхъугъэх, хэушъхьафыкlыгъэ учреждением щыпlыгъын плъэкlынэу ыкlи сымэджэщым ущеlэзэныр имыщыкlагъэу зэфэхьысыжьхэр ашlыгъэх.

Шышъхьэlум и 14-м хъулъфыгъэм иlофхэр джыри нахь къызэщыкъуагъэх, а чlыпlэм медицинэ lэпыlэгъу щырагъэгъотыгъ.

ШышъхьэІум и 15-м, пчэдыжьым, административнэ арест зытыралъхьагъэм ипсауныгъэ изытет дэй дэдэ хъугъэ. Оперативнэ дежурнэхэр «ІэпыІэгъу псынкІэм» къеджагъэх, ау медикхэр къэсыфэхэкІэ ащ идунай ыхъожьыгъ.

Хьапс тыралъхьагъ

Станицэу Абадзехскэм щыпсэурэ Иван Зыряновым ылъэныкъокіэ къызэіуахыгъэ уголовнэ Іофыр Мыекъопэ район хыыкумым шышъхьэіум и 14-м зэхифыгъ ыкіи ащ епхыгъэу унашъо ышіыгъ.

Хьыкумым зэригъэунэфыгъэмкlэ, ыпэкlэ хьапсым пчъагъэрэ дэсыгъэ И.Зыряновыр илъэсэу тызыхэтым жъоныгъуакlэм и 2-м ышыпхъу зыдэпсэурэ хъулъфыгъэм иунэ фитыныгъэ имыlэу ихьагъ. Псэупlэр къэзыгъэфэбэрэ гъучlым хэшlыкlыгъэ батареи 5, нэужым, жъоныгъуакlэм и 15-м, гъэстыныпхъэ шхъуантlэр зэкlурэ котелыр рихыгъэх. Бысымым зэрарэу ригъэшlыгъэр сомэ минитфым ехъугъ.

БзэджэшІагъэ зэрэзэрихьагъэм Иван Зыряновыр еуцоліэжьыгъ. Къыхэгъэщыгъэн фае, илъэсэу тызыхэтым имэзэе ыкіи мэкъуогъу мазэхэм мы хъулъфыгъэм бзэджэшІагъэхэр зэрихьагъэхэу къаубытыгъагъ, хэбзэгъэуцугъэу щыіэм диштэу пшъэдэкіыжь ащ рагъэхьыгъагъ. Хъулъфыгъэр гъогу занкіэм зэрэтемыхьажьыгъэм къыхэкіыкіэ илъэси 3-рэ мэзи 9-рэ хьапс телъхьэгъэн фаеу хьыкумым ылъытагъ. Унашъом кіуачіэ иіэ хъугъэ.

Мыекъопэ районым ипрокурор иlэпыlэгъоу В.И.ЛЕВКИНА.

ШІЭНЫГЪЭЛЭЖЬЭУ ТХЬАРКЪОХЪО ЮНЫС

Пасэм бзылъфыгъэ Іуш дэдэ горэм еупчІыгъэх «ЦІыфыр дунаим къытехъомэ, ащ тетыным пае сыд анахь ищыкІагъэр?» аlуи. Арыти, егупшыси бзылъфыгъэм «Псауныгъэр ары» къариlуагъ. Етlанэ егупшысагъ. «Псауныгъэ уиІэу, ау ащ акъыл дыуимыІэжьмэ, ар икъугъэу хъурэп», — ыlуи, акъылыр къыгуигъэхъуагъ. «Псауныгъэри дэгъу, акъылыри цІыфым ишыкlагь, av ахэм насыпыр ахахъомэ, лъэшэу цІыфымкІэ пшъхьапэ», — ыІуи, насыпыри къахигъэхъуагь. Егупшиси етІанэ, «Былымыми цІыфыр щыкіэмэ, щыіакіэр хьылъэ мэхъу», — ыlуи, ари къахигьэхъуагь. «Джа къызфэсіуагьэмэ зэкІэмэ ціфыр ащымыкІэ зыхъукІэ, идунае тхъагъоу, гухахъо хигъуатэу мэхъу», ыІуагь ныом.

Непэ Тхьаркъохъо Юныс джа ньюм зыфиютьэ пстэури зэкіэ зэгъэфагъэхэу къешіэкіыгъэх, ахэм ежь жъыутэхэу къахэщы.

Тхьаркъохъо Юныс янэу Налмэси, ятэу Аюби лэжьэным фэlазэхэу, loфэу ашlэрэм ыгъатхъэхэу щытыгъэх. Юныс а vнэгьо зэдэlvжь. шэн гъэтlылъыгъэ, адыгэгъэ дахэ зэрыльэу, ІофшІэныр шІу зыщальэгъурэм шышъхьэІум и 17-м, 1928-рэ илъэсым къихъухьагъ.

А унагьор Аскъэлае анахь щалънтэрэмэ ащыщыгъ. Унэгъо Іужъу зыщапІугьэр — зэш-зэшыпхъухэу нэбгыритф хъущтыгъэх, Юныс яплІэнэрэу щытыгъ. ИкІэлэгъ тхъэгъошхуагъэп. Арыни фае икІэлэгъум къыщегъэжьагъэу ІофшІэным фэщагъэу къызкІэтэджыгъэри. Ащ дакІоу еджэныр шІу ылъэгъущтыгьэ: 1935 — 1942-рэ илъэсхэм Аскъэлэе еджапІэм чІэсыгь; 1943 — 1945-рэ илъэсхэм колхозым Іоф щишіагь, етіанэ Пэнэжьыкъое гурыт еджапІэм щеджагъ. Ащ ыужым Мыекъопэ кlэлэегъэджэ училищым чІэхьэ, дэгъу дэдэүи къеухы. Училищым зыщеджэгъэ мафэхэр шlукlэ ыгу къэкІыжьых, сыда пІомэ кІэлэегъэджэ дэгъухэм мыщ щаlукІагъ, нэужым адыгэ культурэм, литературэм гьэхъэгьэшхо щызышІыгъэхэм рагъэджагъ. Ахэм ащыщ адыгабзэмрэ литературэмрэкІэ езыгьаджэштыгъэу ХьэтІэнэ Айщэт Мосэ ыпхъур. Ары адыгабзэри литературэри шІу езыгьэльэгьугьэхэр.

Ежь а уахътэм къыщегъэжьагьэу тхэныр регьажьэ: усэхэр, рецензиехэр, пьесэ цІыкІухэр икъэлэмыпэ къычІэкІых, зэдзэкІын Іофыми пэхьэ. Ахэм къахэкІэу Москва, Литературнэ институтым агъэкІонэу къыраІо, ащ ущеджэным пае амал

габзэм идиалектологие аригъэхьынэу рагъэблагъэ. Ыгу етыгъэу а дисциплинэмкІэ лекциехэм къяджэ, семинархэри ехьых. А уахътэм адыгэ диалектологием ехьылІагъэу материал дэгъу еугъои, гущыlалъэмэ Іоф адишіэныр регъажьэ; урыс-адыгэ, адыгэ-урыс гущыІальэхэу къыдэкІынэу агъэхьазырырэмэ ахэлажьэ. Научнэ ІофшІэным нэужым зыфигъэзэжьынымкІэ а Іофыгъохэм яшІогъэшхо къэкІо.

ІэпыІэгъу тхылъэу «Лексикэр. Стилистикэр. Жабзэм икультур» зыфиlорэр 1977-рэ илъэсым, «Адыгабзэм ифразеологизмэ гущыlальэ» 1980-рэ ильэсым къыдегъэкІых. «Адыгабзэм изэхэф гущыІалъэ» зытхыхэрэм ахэтэу ишъыпкъэу Іоф ешІэ, монографиеу «Становление стилей и норм адыгейского литературного языка» зыфиlорэр 1982-рэ илъэсым къыхеуты. ЗэкІэмкІи хэутыгьэ Іофшіагьэу Юныс иІэр 200-м ехъу, тхылъэу

блэгъэныгъэу адытиІэр гъэпытэгъэным, ахэм якъэкІожьын афэгьэхьыгьэ Іофыгьохэм адэмышъхьахэу Іоф адешіэ.

1991-рэ илъэсым Адыгэ Республикэм икъэшъокІо ансамблэу «Налмэсыр» Тыркуем ис адыгэхэм адэжь кІогьагьэ. Ахэм ягъусагъ Юныси. Тыркуем ис адыгэмэ ящыІэкІэ-псэукІэ, якультурэ, абзэ, яІофхэм язытетхэм защигъэгъозагъ, къызэкІожым игукъэкІыжьхэр зыдэт тхылъэу «Адыгэгур къытео» зыфиюрэр къыдигъэквыгъ.

Ежь инаучнэ ІофшІагъэхэр кІэлэегъаджэхэмрэ студентхэмрэ ашъхьапэн зэралъэкІыщтым къыщымыуцоу, Тхьаркъохъо Юныс адыгабзэм изэгъэшlэнкlэ кlэлэ-егъаджэхнорэ кlэлэеджакlохэмрэ

Наука научнэ Іофий кіэлэегьаджэхэмрэ студе ашъхьалэн зэральэкіыщт щымыуцоу, Тхьаркьохь адыгабзэм изэгьэшіэнкі егьаджэхэмрэ кіэлэеджай

дэ амал зэримы!эм къыхэк!эу тхакІохэр къэзыгьэхьазырырэм щеджэнэу хъугьэп. 1951-рэ ильэсым Мыекъопэ кІэлэегъэджэ институтым щеджэнэу чІэхьэ. А илъэсым апэрэ тхылъэу адыгабзэкІэ зэридзэкІыгъэу «Степное солнце» («Тыгъэр ташъхьагь») зыфиюрэр къыдэкы. Институтым дэгъоу щеджэ, общественнэ ІофшІэнхэм ахэлажьэ, къэшъокІо кружоки щызэхещэ, иІофшІэн дэгьоу егьэпсы. Иеджэни къыщигъакІэрэп: бзэмрэ литературэмрэ шlулъэгьоу афыриІэм хэхъо, лъэшэуи Іоф зыдишІэжьэу регъажьэ. Институтыр къызеухым, ІофшІэн зэфэшъхьафхэр къыратынэу alуагъ, ау ежь Адыгэ научнэушэтэкІо институтыр къыхехы. Бэрэ Іоф щимышІагьэу, гъэзетэу «Социалистическэ Адыгеим» зэдзэкlакloу рагъэблагъэ. Ащ зэдзэкіын Іофымкіэ Іэпэсэныгъэшхо щызэригъэгьотыгь, ар научнэ ІофшІэнхэр ытхынхэмкіэ, гущыіэльэ зэфэшъхьафхэр зэхигъэуцонхэмкІэ лъэшэу къыдеlать, иlофхэр къагъэпсынкІагь, научнэ ушэтынхэр зэшІуихынхэмкІэ ІэпыІэгъу къыфэхъугъ. Гъэзетым зэрэщылажьэрэм дакіоу творческэ Іофыри щыгъупшэрэп: рецензиехэр, пьесэхэр етхых. Ахэм ащыщых «Зэфэмыдэ къызэдашъорэп», «Шіулъэгъуныгъэр Іахь мыгощ» зыфиlохэрэр.

Іоф ышІэзэ, 1957-рэ илъэсым, шІэныгъэлэжьым Адыгэ къэралыгъо кІэлэегъэджэ инкъыдеухыжьы. ститутыр гъэнэфагъэ yulэн фэягъ. Ащ фэ- ыужым а институт дэдэм ады-

ШІэныгъэлэжь хъунымкІэ лъэшэу зишІуагъэ къекІыгъэу Юныс ыІорэр Краснодар къэралыгьо кІэлэегьэджэ институтым ипроректорзу Иванов Гавриил Петр ыкъор ары. Ащ аспирантурэм епхыгьэ хъунымкІэ ишІуагъэ къекІыгъ, кандидатскэ экзаменхэр ытыгъэх, кІэмгуе диалектым Іоф дишІэнэу регъажьэ. Шэныгъэлэжь ныбжьыкІэр научнэ-ушэтын ІофшІэным зэрэфэкъулаир, ащ фэшІ ищыкІэгъэ лингвистическэ шІэныгъэхэр зэрэlэкlэлъхэр диссертацием къыщылъэгъуагъэх. Научнэ Іэшъхьэтети имыІэу, Юныс ежь-ежьырэу ытхыгьэ диссертацием СССР-м шІэныгъэхэмкІэ и Академие бзэшІэныгъэмкІэ и Институт и офыш і эхэр зеджэхэм, осэшхо къыфашІыгъ. Кандидатскэ диссертацие хъунэу зэрэщытымкІэ макъэ къырагъэІу ыкІи ар дэгьоу къегьэшъыпкъз жьы, шэкІогьум и 26-м, 1965-рэ илъэсым ученэ степенэу «Кандидат филологических наук» къыфагъэшъуашэ. Ащ къыщегъэжьагьэу Тхьаркъохъо Юныс бзэм инаучнэ зэхэфын зыритыгь: илъэс 45-м ехъугъэу АРИГИ-м инаучнэ ІофышІэ шъхьаІэу мэлажьэ.

Институтым къызыІохьэм научнэ ІофшІэнэу зыпылъыр нахь ыгьэльэшыгь. «Урыс-адыгэ гущы-Іальэу» 1960-рэ ильэсым, «Адыгэ-урыс гущыІалъэу» 1975-рэ илъэсым къыхаутыгъэхэм язэхэгьэуцон ар хэлэжьагь. «Адыгэ синоним гущыІэлъэ кІэкІыр» 1969-рэ илъэсым, «Адыгэ-урыс гущыІальэр» 1991-рэ ильэсым,

къыдигъэкІыгъэр 25-м нэсы.

Адыгэ литературабзэм ишапхъэхэр, истильхэр зыфэдэхэм, ахэр зыпкъ зэриуцогъэ шІыкІэхэм, бзэм дэхагьэу ыкІи льэшыгъэу хэлъхэм яхьылІэгъэ Іофыгъохэр арых Тхьаркъохъо Юныс нахь игъэкІотыгъэу Іоф зыдишІагъэхэр.

Анахь гъэхъэгъэ инэу Юныс ышІыгъэхэм ащыщ докторскэ диссертациеу «Становление стилей и норм адыгейского языка» зыфиlорэр. Диссертацием бзэшІэныгъэмкІэ институтэу Москва дэтым щытегущы агъэх, докторыцІэри къыфагъэшъошагъ.

Юныс бзэшІэныгъэм фэгъэхьыгъэ «научнэ ІофшІагъэхэр сиІэмэ сиІофшІэн ащ щысыухыгъ» ыloy зигъэгупсэфыгъэп. А Іофшіагъэхэр щыіэныгъэм щыгъэфедэгъэнхэм иамалхэр зэрехьэх. Бэрэ плъэгъущт ыкlи эхэпхыщт научнэ сессиехэм, конференциехэм ахэлажьэу. Бзэм ехьылІэгьэ шІэныгьэхэр цІыф жъугъэмэ зэралъигъэІэсынхэм ар сыдигъокІи пылъ. Ащ фэдэ ІофшІагьэхэр «Адыгэ макъэм» къыхеутых, журналэу «Зэкъошныгъэм» къыдэхьэх.

Научнэ ІофшІэным дакІоу Юныс общественнэ Іофхэм ишъыпкъэу зэрахэлажьэрэр щытхъукІэ фэплъэгъунэу щыт. Адыгэ Хасэр зызэхащагъэм къыщыублагьэу пшъэрылъ гъэнэфагьэхэр щегьэцакІэх. Анахьэу адыгэмэ шэн-зэхэтыкІэ дахэу ахэлъыгьэхэр зыпкъ игъэуцожьыгъэнхэм, нэмык хэгъэгухэм тилъэпкъэгьоу арысхэм ишІуагьэ аригьэкІыным фэшІ адыгабзэмкіэ программэхэр, учебникхэр ыкІи ІэпыІэгъу тхылъхэр тхыгъэнхэм. ахэр редактировать ыкІи рецензировать шіыгъэнхэм чанэу ахэлажьэ.

Адыгэ гущыІэжъым къеІо: «Чыжьэу кlощтыр дэмыхырэр ары». Ар, Юныс, о къыохьыліагь: сыд фэдэ пэрыохъу къызыпфэхъуи укъызэтеуцуагъэп, гъогоу хэпхыгъэм удэхыгъэп, ыпэкІэ укІуагъ, къыбдэхъугъ уимуради.

Непэ, Юныс, лъэгэпІэ инэу узытеуцуагъэр, Іофэу пшІэрэр зыфэдэр къаушыхьаты цІэ лъапізу уиіэхэм: филологие шІэныгъэхэмкІэ удоктор, упрофессор, шІэныгъэхэмкІэ Адыгэ Дунэе Академием уриакадемик, Адыгэ Республикэми Урысые Федерациеми шІэныгъэхэмкІэ урязаслуженнэ ІофышІэшху, «Адыгеим и Щытхъузехь» зыфиlорэ медалыр къыпфагъэшъошагъ, Аскъэлаемэ цІыф гъэшІуагъэу яІэмэ зэу уащыщ. А зэпстэур насыпыгь, былымышху.

Юныс сэ илъэс 15-м ехъугъэу Іоф дэсэшІэ. Ар диссертациемкІэ научнэ Іэшъхьэтетэу сиlагъ. Темэм икъыхэхынкlи, икъэушыхьатынкІи ишІуагъэ лъэшэу къысигъэкІыгъ. Ымакъэ Іэтыгьэу, гущыІэ лые ышІыгьэу е ышъокІэ къызэокІыгъэу зэ нэмыІэми слъэгъугъэп. Юныс уІукІэу гущыІэгъу къызыпфэхъурэм, дэеу зэхэпхыгъэм чІыпІэ ригъэгъотырэп, шІу закІэу дунаир зэхэтэу къыпщегъэхъу.

ТилъапІзу Юныс, тэ узэрэтшІэрэр мыпшъыжьырэ лэжьэкІошхоу, шъыпкъэныгьэр зилъапіэу, шъхьэкіэфэныгъэр зишапхъэу, адыгэ намысым изехьакІоу, хьэлэлныгъэр къызэбэкІэу, нэмыкіэу къэпіон хъумэ, сыдрэмкІи щысэтехыпІэу ары.

Псауныгьэ пытэ уиІэу, уигьэхъагъэхэм ахэбгъахъоу, уицІыфыгъэ дахи зепхьан плъэкІзу, уиныбджэгъухэм ыкІи уиІахьылхэм яшІульэгьу укъыгьэфабэу ильэсыбэ бгъэшІэнэу сыпфэльаю.

АТЭЖЬЭХЬЭ Сайхьат. Филологие шіэныгъэхэмкіэ

ИІофшіагъэхэр бэрэ лъэпкъым фэлэжьэщтых

бзэшІэныгьэм имызакьоу, ады- гьэм къыщегьэжьагьэу анахь гэмэ ящыІэныгъэ, япсэукІэ чІыпІэшхо щеубыты. Сыд фэдэрэ Іофыгъо къежьагъэми, гъэсэныгъэ-шІэныгъэм нэмыкІэу общественнэ Іофыгьо зехьэгьэн фаеми е егъэджэн Іофыгъом хэлэжьэн фаеми, псэемыблэжьэу лъэпкъым фэлэжьагъэу тиІэмэ ащыщ. Сыд фэдэрэ лъэныкъокІи Юныс щысэтехыпІ: апэрэмкІэ, псэемыблэжьэу Іофым зэрэдэлажьэрэр ары, ятІонэрэмкіэ, сыд фэдэрэ лъэбэкъу ыдзыгъэми, игупшысэ, иІо-ишІэ хэлъэу, ежь зэрэшІыгъэн фаеу ыпэкІэ рихъухьагъэм тетэу иІоф егъэцакіэ. Мыщ фэдэ дэдэу зэгъэфагьэу: ытхыгьи, игухэлъхэри зэкІэ зэгьэкІугьэу цІыфыбэ тиІэп. А лъэныкъомкІи Юныс щысэтехыпІ.

Адыгэ бзэшІэныгъэм ылъэныкъо зыпштэкІэ, Іо хэмылъэу непэ тибзэшІэныгьэ ушэтын гьогухэр къыхихыгъэу щытмэ, хэбзэ гъэнэфагъэхэр хэлъы хъугъэмэ, Юныс и ахьышхо хиш ыхьагьэу щыт. Сыд фэдэрэ лъэныкъо пштагъэми, кІэз имыІэу, зэкІэ ыпэкІэ къаІуагьэхэр ІэкІыб ымышізу, икізрыкізу къзгьотыгъэн фаехэри къыдилъытэзэ, ишІэныгъэ гъогу дахэу хехы.

Юныс анахь шэн шъхьаІэу иІэмэ ащыщ сыд фэдизэу уиІуи уишІи зэтемыфэу, узэнэкъокъоу къыхэкІыми, угу хэкІынэу ыжэ гущыІэ къызэрэдэмыкІырэр.

Сэ Юныс зысшІэрэр 1957-рэ илъэсым къыщегъэжьагъ. Институтым сычІэхьэгъакІэу тезыгъэджэн кІэлэегъаджэ щымы-Ізу мазэ горэм Юныс къытфэкІон фаеу хъугъагъэ. Бэрэ къыхэкІырэп цІыфыр лекциеу къызэджагъэр гум къинэжьэу, къыІуагъэмэ ащыщхэр уишІэныгьэ Іахь хэуцуагьэу. Юныс омонимхэм яхьылІагъэу лекциеу къызэджэгъагъэр моу джыдэдэм зэхэсхырэм фэдэу сынэгу кІэт. Ежь еплъыкІэу иІэр, епдехениш уефаахашефее еглыат гум къинэжьэу, гъэшІэгъонэу, зэгьэфагьэу, шъхьэм къыубытэу лекцие къытфеджэгъагъ. Уахътэ тешІи, тэри еджэныр къэ-

Тхьаркъохъо Юныс адыгэ тыухи, тылэжьэнэу зытыублатызэльыІэсэу, тиІорэ тишІэрэ загьорэ зэтемыфэу къыхэкІми, тызэзэгьын, тызэгурыІон тлъэкІэу илъэс пчъагъэм къызэдэтхьыгь.

Анахьэу сэ Юныс благъэу сшІэнэу зыхъугъэр министерствэм юф шысшіэзэ, ежь игухэлъхэм, ытхыхэрэм афэгъэхьыгьэу тызэlукlэгьагь ыкlи а лъэхъаным еджапІэмэ апае стандарт-программэ штэгъэн фэягь. Юнысрэ сэрырэ а ІофшІагьэр уиІо хэзагьэу, ишІэ угу къинэжьэу, дахэу зэдэдгъэпсыгъагъ, министерствэми программэр ышти, илъэс пчъагъэрэ еджапІэхэр рылэжьэгьагьэх.

Юныс сыгу рихьэу хэлъмэ зыкІэ ащыщ ичылэ гуфэбэныгьэшхоу фыриІэр. Ащ Аскъэлае фэгьэхьыгьэ хъишъэу ыугьоигьэхэр дахэу зэгъэкlугъэу тхылъитІу хъоу ыгъэхьазырыгъ, сэри сыдэлажьэзэ. Сэри Аскъэлае адрэ чылэхэм къахэсэгъэщы. Аскъэлай, Пщыжъхьабл — а чылэхэр лъэшэу шІу сэлъэгъух. Аскъэлае бэрэ сыщыІэу хъугъэ, еджапіэмэ садэлажьэ зэхъум сыщыпсэоуи къыхэкІыгъ, синыбджэгъухэри дэсых, къэбар гъэшІэгъонхэри щызэхэсхыгъэх. Ежь Юныс зэхимыхыгьэ къэбархэри къыфэсіуатэу хъугъэ. Аскъэлаехэм язэхэтыкІи, яцІыф пэгъокІыкІи сыщыгъуаз.

ТхылъитІоу Аскъэлае пае зэхэгъэуцуагъэр, гукъау нахь мышІэми, къыдэдгъэкІынэу хъугъэп, ау Іо хэмылъэу, уичылэжъ урыгущыІэ зыхъукІэ къыдэплъытэн фэе екіоліакізу щыІэхэр зэкІэ Юныс рихьылІагъэх. Хэти ичылэ е нэмык чылэ горэм укъытегущыІэщтми, шапхъэу піыгъын, екіолакізу уиІэн фаехэр фэкъулаеу Юныс къыхихыгъэх. Ар щысэтехыпІ.

Непэ Юныс ипсауныгьэ тІэкІу егъэгумэкІы нахь мышІэми, ыпэкІэ мы институтым сызыщылажьэрэр илъэситф хъугъэшъ, зэпымыоу, емызэщэу шІэгьэн фаеу щыіэхэм агъэгумэкіызэ, ежь пшъэрылъэу иІэхэр дахэу ыгъэцакІэхэзэ, мэлажьэ.

Сэ сшъхьэкІэ анахь згъэлъапіэу, слъытэу, згъашіоу тиіэ тинахьыжъмэ ащыщ Юныс. мыскипест едеб дехествифоlN фэлэжьэщтых. Лъэпкъым ихъарзынэщ ихьащтых. ЦІыф гупсэф, егъашІэм ымакъэ Іэтыгъэу гущыІэу зэхэсхыгьэп. ГухэкІ къыуихы шІоигьоу, зыкъыуигьэлъэшэкіэу унахыкіэми, хэт ущыщми еслъэгъулІагьэп. Юныс удэгущыІэщтмэ, удыщысыщтмэ, -шыныгым июфыгьо зэфэшъхьафмэ уарыгущыІэщтмэ, фэдэу уегупсэфыліэу ціыф слъэгъугьэп. Ціыфышіу, акъылышхо иі, цыфхэр зэрищэн, ахэм ахэтын елъэкІы. Тызэрыгушхоу, дгъашІоу, . шышь емоіхьажеп еійт уєтыапт

БЫРСЫР Батырбый. Филологие шіэныгъэхэмкіэ доктор, АРИГИ-м ипащ.

ЦІыф Іушъаб

упчІэжьэгъух, тижъогъонэфых. шишь емажиахьнит едеф шА Тхьаркъохъо Юныс. Сэ синасыпэу сэлъытэ Юныс Іоф дэсшІэнэу зэрэхъугъэр. Ар иІофшІэн фэшъыпкъэу, гухахъо хигъуатэу лажьэрэ цІыфмэ ащыщ.

шІы. ШэнышІу, Іушъаб, цІыф шъырыт. ЦІыфыбэмэ яупчІэжьэгъу, ящысэтехыпІ. ЗэрэфэлъэкІэу лъэпкъым фэлажьэ.

Лъытэныгъэшхо зыфэсшІэу Юныс имэфэкІ ехъулІэу сыфэгушю. Псауныгъэ пытэ иlэнэу, илъэсыбэрэ къытхэтэу джыри тызэдэлэжьэнэу сыфэлъаlo.

БИДАНЭКЪО Марзет. Филологие шіэныгъэхэмкіэ кандидат.

СыдигъокІи нахьыжъхэр ти-

Юныс Іоф зыдишІэрэмэ ямызакъоу, цІыфхэм нахьыжъи нахьыкіи шъхьэкіэфэшхо афе-

Шъыпкъагъэ хэлъ

Лъытэныгъэшхо зыфэсшІэу Тхьаркъохъо Юныс къызыхъугъэр илъэс 85-рэ зэрэхъурэм ехъулізу сыгу къыздеізу сыфэгушІо. Псауныгъэ пытэ иІэнэу, игъашІэ кІыхьэнэу, иунагъо дэтхъэнэу, илъэпкъ джыри илъэсыбэрэ фэлэжьэнэу сыфэлъаю.

Юныс уилъэпкъы, уичылэ, уил акъо щыщмэ, узэрыгушхон ціыф. Шіэныгьэ куу пкъырыль, Іофэу зыпыльым фэшьыпкъ, мыпшъыжьэу, емызэщыжьэу илъэпкъ фэлажьэ. Лъэпкъым икультурэ, шэн-хэбзэ дахэу хэлъхэр къыухъумэнхэм, лъигьэкІотэнхэм апылъ. Илъэс 60-м ехъугъэу ишІэныгъи, иамали, ыкІуачІи адыгабзэм ихэгъэхъон, игъэбаин фегъэлажьэх.

Юныс творческэ кІочІэшхо зиІэ, ІэпэІэсэныгъэшхо зыхэлъ шІэныгъэлэжь. Мыпшъыжьэу ушэтын Іофэу зыпыльым къыкІэкІуагъэхэм лъэшэу адыгэ бзэшІэныгьэр къагьэбаигь.

Адыгабзэм изэгъэшІэнкІэ, чегъэджэнкІэ еджапІэмэ ящыкІэгъэ тхылъхэр, методическэ ІэпыІэгъухэр, программэхэр, гущыІэлъэ зэфэшъхьафхэр ащ икъэлэмыпэ къычІэкІыгъэх.

Тхьаркъохъо Юныс цІыфыгъэ дахэ хэлъ, шэнышlу. Лъытэныгъэ, шъыпкъагъэ, гукІэгъу зыхэлъ цыф. Упчіэжьэгьу пшымэ, ухигьэукъощтэп. Юныс иІофшІэгъухэр егъэлъапіэх, шъхьэкіафэ афешіы. Непэ Іофэу сызыпыльым иапэрэ лъэбэкъухэр сэзыгъэшІыгъэхэр Юныс ары. Сыригъэджагъ, синаучнэ Іэшъхьэтетыгь, илъэс 16 хъугъэу Іоф зэдэтэшІэ. Сыфэраз. Щысэ зытепхын цІыф. ТэгъэлъапІэ, тырэгушхо.

ТЫГЪУЖЪ Гощсым. Филологие шіэныгъэхэмкіэ кандидат.

Ымакъэ къыІэтыгъэу Гъэсэпэтхыдэ пчъагъэрэ къысэпіуагъ *ЗЭХЭСХЫГЪЭП*

Адыгабзэм изэхэфын, изэгъэшІэн лъапсэ фэвышыгъэхэм зэу ашыш зэпъашІэрэ бээшІэныгъэлэжьэу Тхьаркъохъо Юныс. Апэрэу ащ нэlуасэ сызыщыфэхъугъэр Адыгэ къэралыгъо университетым илъэпкъ факультет ары. Ау мэзэ заулэрэ нахь тыригъэджэнэу хъугъэп. Юныс зыфэдэр дэгъоу къызысшІагьэр джы мы сызыщылэжьэрэ институтым сыкъызыІохьэр ары. А уахътэм бзэшІэныгъэмкІэ отделым ипэщагъ. Къыхэзгъэщымэ сшІоигъор ныбжьи мэкъэ ІэтыгьэкІэ гущыІэу зэрэзэхэсымыхыгьэр ары. Ренэу нэщх-гущх, цІыф самбырэу щыт.

Непэ имэфэкІ пае сыгу къызде!эу сыфэгуш!о. Ипсауныгъэ къыщымыкІэу, ибын-унагъо, игупсэхэм, иlахьылхэм джыри бэрэ адатхъэу щыlэнэу сыфэлъаІо.

ХЬЭСЭНЭ Къутас.

Бзэшіэныгъэмкіэ институтым иотдел инаучнэ Іофыші.

Лъытэныгъэ зыфэсшіэу, сикъоджэгъу лъапіэу лъхьагь, гъэсэныгъэ-пlуныгъэ lофшlэным пкъэоу укіэт, лъэгэпіэ инэу узытетыр, Іофэу пшіэрэр къаушыхьаты цІэ лъапІэу уиІэхэм.

Анахьэу сызэрэпфэразэр сиюфшіэн унаіэ къытетэу «тхыри гъэтІылъ, бгъэтІылъырэр ушІуанэмэ, къэпштэжьыщт» позэ, гъэсэпэтхыдэ бэрэ къызэрэсэпІуагъэр ары. Сиурок пчъагъэхэм лъытэныгъэ къысфэпшІэу уачІэсыгъ, уишІогъэшхуи къысэбгъэкІыгъ «сичылэгъу цІыкІу» піозэ.

Сэ узэрэсшІэрэр мыпшъыжырэ лэжьэкІошхоу, шъыпкъэныгъэр зыгъэлъапІзу, шъхьэкІэфэныгъэр зишапхъэу, хьалэлныгъэр къызэбэкІэу, щысэтехыпІэу ары.

Псауныгъэ пытэ уиІэнэу, уиблагъэхэм, уигупсэхэм яшІульэгъу укъыгъэфабэу илъэсыбэ бгъэшІэнэу пфэсэІо.

АНЦОКЪО Сурэт. Филологие шіэныгъэхэмкіэ кандидат.

ЩыІэныгъэм ипчэгу ит зэпыт

Тхьаркъохъо Юныс зэлъашІэрэ бзэшІэныгъэлІ. ЦІыфыбэмэ къадэмыхъугъэу гъэшІэ гъогу кІыхьэ къыкІугъ. ИщыІэныгъэ къызэрыкІоу щытыгъэп ыкІи щытэп: къиныбэ зэпичынэу хъугьэ. Ау ыгу ыгъэцІыкІугъэп, сэнэхьатэу игъашІэ къыригъэкІоу къыхихыгьэм сыдигьуи фэшъыпкъэу псэугьэ, джыри мэпсэу.

ІофшІэным дэмышъхьахырэ цыф Юныс. Анахь цыкум къыщыублагьэу зыныбжь хэкІотагьэм фырикъужьэу адыгабзэм фэгъэхьыгьэу риготэн, ригьэшіэн, фызэхифын амал иl. «ЦІыфмэ апае тэлажьэ», elo ащ. Ар къыушыотычып изы пычыгьо шъущызгъэгьозэн.

Адыгэ къэралыгъо телевидениер ылъэ зытеуцощтыгъэ лъэхъаным журналистэу кадрэм итэу лажьэхэрэм яадыгабзэ дэхэным пае КІэрэщэ Аслъанбэч упчІэжьэгьоу Юныс къыригьэблэгьэгьагь. Шъыпкъэ, журналистхэм ар зыгу ымыхыынхэр къахэкІыгь, «еджэгьахэхэу» зальытэжьи. Ау уижабзэ идэхагъэ хэбгъэхъоным, удэлэжьэным пае гъашІэри фимыкъуни ылъэкІыщт. Порэм уасэ фэпшэу щытмэ ары.

Юныс къыфэдгъэзэжьын. УпчІэжьэгъу афэхъуным къыщымыуцоу, мышъхьахэу къэтынхэми ахаплъэзэ, адыгабзэм ишапхъэхэм адимыштэу журналистмэ къаlуагъэхэр къыхитхыкІыхэзэ, къафызэхифэу бэкІаерэ Іоф адишіагь. Лъэшэуи ишіуагь къэкІуагъэу алъыти, къыфэрэзагъэх. Джащ фэдэу Юныс цыІзныгъэм ипчэгу ит зэпытэу лъэпкъым фэлажьэ.

Непэ ар къызынэсыгъэ мафэр мэфэшхо маф. ЦІыфыр зэ ныІэп илъэс 85-м елъэбэкъонэу къызэрэфыхэкІырэр. КъызэрэсІуагьэу, бэмэ ар янасып къыхьырэп. Арышъ, мы мафэмкІэ тыгу къыддеlэу Юныс тыфэхъохъу. ИІахьыл-гупсэхэм ягукІэгьурэ яшъхьакафэрэ къышъхьащытхэу, жъышъхьэ мафэу илъэсыбэ джыри къыгъэшІэнэу, ныбжыыкІэгоу иІэм ичаныгъэ къыщымыкІэнэу фэтэІо. Адыгэмэ ятарихъ жъогьо дахэу зэрэхэуцуагьэм тэри шыхьат тыфэхъу

ТЭУ Нурет. Филологие шіэныгъэхэмкіэ кандидат.

Еджэкlо шъуашэхэр зэфэдэхэу ащыгъыщтых

Илъэсыкіэ еджэгъур рагъэжьэнкіэ къэнэжьыгъэ щыіэп. Нахьыпэм еджапіэхэр, ахэм ящагухэр, яшхапіэхэр ащ фагъэхьазырыщтыгъэхэмэ, джы мы илъэсым къыщы-ублагъэу кіэлэеджакіохэр зэкіэ чіэхьажьыгъом ехъулізу зэфэдэу фэпэгъэнхэ фаеу зэрэщытыри ахэм къахэхъуагъ.

Тапэрэ илъэсхэм унагъо пэпчъ ежь амалэу июм елъытыгъзу икалэ илъэсыкю еджэгъум фигъэхьазырыщтыгъэмэ, джы тхьамыки байи якюлэеджакохэр зэфэдэу фэпэгъэщтых. Адэ мы юфыгъоу мэхьанэшхо зиюр Теуцожь районым сыдэущтэу щыгъэцэкигъэ хъура? Ащ иджэуап зэдгъашю тшюигъоу районым гъэсэныгъэмкю игъэюрыши ипащуу Ерэджыбэкъо Адамэ зыйудгъэки пъэки пъэки

— ИлъэсыкІэ еджэгъум тыфежьэнкІэ къэнэжьыгъэр макІэ, — икъэІотэн къырегъажьэ Ерэджыбэкъом. — А уахътэр къызысыкІэ тиеджэпІэ 17-мэ ащеджэрэ нэбгырэ 1700-м ехъумэ шокі имыіэу еджэпІэ шъуашэр ащыгъыщт. А шапхъэр хэти ыукъон фитэп. ЕджапІэ пэпчъ шъуашэр ышъокІэ зыфэдэщтыр ежь нытыхэм, кІэлэегъаджэхэм, кІэлэеджакІохэм къыхахы. ЕджэпІэ шъуашэм хахьэхэрэр шъэожъыехэмкІэ — гъончэдж, джэнэ фыжь, ныбалъэ зыхэт кlако. ПшъэшъэжъыехэмкІэ — кІэпхынитіу, кофтэ фыжь, кіэко ціыкіу. Щыгъынхэм шъоу яіэщтыр еджапІэ пэпчъ къыхехы.

Адамэ къызэриІуагъэмкІэ, шъэожъыехэм афадырэ еджэкіо шъуашэхэм ауасэр сомэминищым тіэкіу шіокіы. Пшъэшъэжъыехэм — сомэминищым нэс. Арэущтэу шъуашэр хэмытэу кіэлэеджакіор еджапіэм чіэхьажьыным пае пфэ-

пэн зыхъукlэ, щыгъын зэфэшъхьафхэм якъэщэфын тырагъэкlодэнэу къырадзэрэр нахьыб.

Корр.: Хэта щыгьынхэр зэжьугьэдыхэрэр? Тыдэ кьикіыхэра ахэр? Сыдэущтэу а іофшіэнхэр зэхэщагьэха? Непэ ехьулізу сыд фэдэ іофшіагьэха щыіэхэр?

Е.А.: Іофшіэнэу тиіэхэр зыфэдэхэр Интернетым къизытэгъахьэхэм, ахэм ягъэцэкІэн фежьэнхэм фэхьазырхэу къытфыкъокІыгъэхэр Краснодаррэ Армавиррэ адэт дэпІэ фабрикэхэм яІофышІэхэр арых. Мы лъэхъаным ахэм япащэхэр тиеджапіэхэм зэкіэми график гьэнэфагъэм тетэу ащыІэгъахэх, ахэм якІэлэегъаджэхэм, нытыхэм, кІэлэеджакІохэм заІуагъэкlагъ, кlэлэеджэкlо шъуашэу ашІыщтхэм япчъагъэ зыфэдизыр, ашъокІэ зыфэдэщтхэр зэрагьэшІагьэх, шэкІэу яІэхэр къафащэхи арагъэлъэ-

гъугъэх, шІыгъэхэ шъуашэхэм ащыщхэр кІэлэеджакІохэм зыщарагьальэзэ япльыгьэх, зыфаем фэдэхэр къахарагъэхыхи, ябзылъфыгъэ дакІохэм шапхъэхэр атырахыгъэхэу, етІупщыгьэу шъуашэхэр къафадых. ГущыІэм пае, пчыхьалІыкъуаехэм Краснодар дэпІэ фабрикэр ары зэзэгъыныгъэ зыдашІыгьэр, нахьыбэхэм Армавир дэпІэ фабрикэр къыхахыгъ. Гъэнэфагьэр ІофшІэнхэр ыкІэм зэрэфакіохэрэр, еджэкіо шъуашэхэр зэкіэми зэфэдэу ащыгъынэу зэрафашІырэр, ны-тыхэми, кlэлэеджакlохэми, тэри зэрэтигуапэр ары. Ащ фэшыхьат дэпіэ фабрикэм иіофышІэхэр Пэнэжьыкъуае къызэкІохэм цІыф бэдэдэ ермэлы-

къым къызэрекІолІэгъагъэр. ТиІэх еджэкІо шъуашэхэр къызфащэжыпъахэхэри, непэ-неущэу зэратыжыштхэри.Гъэнэфагъэр бащэ темышІзу еджапІэхэм янахыбэхэм фабрикэхэм зэзэгъыныгъэу адашІыгъэр гъэцэкІагъэ зэрэхъущтыр, ежь еджапІэхэм япащэхэм ащ Іофыр зэрэтетыр къызэрэуаІощтыр ары.

Корр.: Адэ къахэкіырэба «сэ шъуашэ сыфаеп, сызэрэфаеу зыкъэсфэпэщт» зыюхэрэр?

<u>**Е.А.**</u> Ар сэ къэсыугупшысыгьэ Іофэп. Къэралыгьо унашъор хэти ыгъэцэкlэн фэе Іофыгъоу щыт. Шъыпкъэ, пшъэшъэжъые зытly, динлэжьыным пылъхэм ащыщынхэ фае, джэнэ кlыхьэ-

хэр ащыгынхэу, шъхьатехьохэр атехъуагъэу еджапіэм къэкіонэу зыіуагъэр. Ау ащ къикіын щыіэп. Унашъор зэкіэми агъэцэкіэнэу щыт. Ядэжь зыкіожьыкіэ шъхьадж щыгынэу зыщипъэн зыфиіорэм фит. Ау гъэнэфагъэр илъэсыкіэ еджэгъур зедгъэжьэжькіэ зэкіэми зэфэдэу еджэкіо щыгъынхэр ащыгъхэу еджапіэм къызэрекіоліэщтхэр ары.

Нэужым гурыт еджэпІэ зытІу ядиректорхэм гущы эгъу тафэхъугъ. Очэпщые гурыт еджапІэр районым анахь инэу итхэм ащыщ. Ащ ипащэу Делэкъо Маринэ къызэрэтиІуагъэмкІэ, шъуашэхэр къафэзыдыхэрэр Армавир дэт фабрикэр ары. Щыгъынхэр мышіуціэхэу ыкІи мыфыжьхэу, ежьашъоу къарагъэшІых. Джанэхэр, кофтэхэр фыжьыщтых. Ахэр зэкІэ ны-тыхэри ягъусэхэу къыхахыгъэх. КІэлэеджэкІуи 185-мэ шапхъэу атырахыгъэм елъытыгъэу ящыгынхэр шІэхэу къафашэжьыштых.

Нэчэрэзые гурыт еджапІэм идиректорэу Бэгъ Марыет бэмышІэу ащ «Адыгэ Республикэм народнэ гъэсэныгъэмкІэ изаслуженнэ ІофышІ» зыфиІорэ щытхъуцІэр къыфаусыгъэшъ, тыфэгушІо — къызэриІуагъэмкіэ, якіэлэеджэкіо 92-мэ ащыгъыщтхэ щыгъынхэр шапхъэхэм адиштэу Армавир дэпІэ фабрикэм иІофышІэхэм къафадыхи, къафащэжьыгъах, кlалэхэри, ны-тыхэри афэразэх, илъэсыкІэ еджэгъум бгъу пстэумкІи фэхьазырых. «Шъэожъые цІыкІухэм галстукхэр адэлъыщтха?» — теупчіы. «Шъэожъые цІыкІухэм къафядгьэшІыгь, нахь инхэм ежьхэм зыфаер ащэфымэ нахьышlоу тлъытагьэ», къытиІуагъ Бэгъ Марыет.

НЭХЭЕ Рэмэзан.

Сурэтыр тезыхыгьэр Іэшъынэ Аслъан.

ПСТЭУМИ АШІЭН ФАЕ

ЩыІэныгъэм къэшІэгъуае

Аужырэ ильэсхэм, гухэкіыми, теракт гущыіэр тищыізныгьэ бэрэ къыхафэ хъугьэ. Урысыем ичіыпіэ зэфэшъхьафхэм ащ фэдэ тхьамыкіагьо къащыхъугь, ціыфыбэ ахэкіодагь, шъобж хьыльэхэр ахэзыхыгьэри макіэп. Ащ фэші УФ-м ошіэ-дэмышіэ іофхэмкіэ и Министерствэ теракт къэхъуным ищынагьо щыіэмэ е къэхъугьэмэ ціыфыр зэрэзекіон фэе шапхъэхэр ыгъэнэфагьэх. Ахэр пстэуми зэрагьэшіэн, агу раубытэн фае.

Зыгорэкіэ теракт къэхъуным ищынагъо щыіэу шъуегуцафэмэ, нахыбэу сакъыныгъэ къызхэжъугъэфэн фае.

- * зыщыщ шъумышІэрэ пкъыгъоу зыпари зыпъымыппъэрэм, цІыфэу гуцаф шъозыгъэшІыхэрэм шъуафэсакъ;
- * ащ фэдэ пкъыгъо общественнэ транспортым къижъугъотагъэмэ, зэкlэ ащ исхэм шъуяупчІын, зиер къахэмыкІыгъэмэ, водителым макъэ ежъугъэІун фае;
- * ащ фэдэу унэу шъузщыпсэурэм ич!эхьагъу е дэ-

- к loяп lэхэм адэжь къыщыжъугъотыгъэмэ, гъунэгъухэм макъэ яжъугъэ ly, нэужым полицием шъуфытеу;
- * шъор-шъорэу ар зэкlоцlышъумых, шъумыгъэкощы;
- * сыхьат пчъагъэу ар къызщыжъугъотыгъэр шъугу ишъуубыт;
- * пстэури чыжьэу кlэлъырыкlынхэ фае;
- * пкъыгъоу къэжъугъотыгъэм итеплъэ зыдешъумыгъэхьых, бзэджаш рхэм къагъэорэ пкъыгъохэр зыкюц ралъхьэгъэщтыр къэш ргъуаеу зэрэщытыр зыщышъумыгъэгъупш.

Зыгорэкіэ теракт щыіэнэу

къышъуагъэјугъэмэ:

* псынкlәу къызыкlәнәрә пкъыгъохэр, гущыlэм пае, краскэ, лак, бензин, нэмыкlхәр, унэм ишъухых;

макъэ

- * хьакум машю илъымэ, жъугъэкlуасэ, гъэстыныпхъэ шхъуантlэм икъэкlyaпlэхэр жъугъэпытэх;
- * зыгорэкlэ нэфынэ щымыlэмэ, хэжъугъэнэщтхэр жъугъэхьазырых;
- * псэу шъузэшъощтыр, шъушхыщтыр ыкlи lэзэгъу уцхэр зыщышъумыгъэгъупшэх:
- * шъхьаныгъупчъэхэр зэфэшъушІыхэри, пэІухъохэр къешъущалІэх.

Шъукощын фаеу къышъуајуагъэмэ:

* ащ зыкъешъумыгъэгъащт, шъузэхэмыбан, къышъуаюрэ пстэури хэзыгъэ имыlэу жъугъэцакlэ; * документэу шъуищык lэгъэщтхэр, ахъщэу унэм илъыр, нэмык l пкъыгъо лъап ləy шъуи lэр къыздэшъуштэнхэу жъугъэхьазырых;

КЪЫЗДИХЬЫЩТЫР

- * псым, газым, нэфынэм якъэкlyапlэхэр жъугъэпытэх;
- * пчъэр дэгъоу ежъугъэт; * нэжъ-lужъхэм, сымаджэхэм lэпыlэгъу шъуафэхъу.

ЗыгорэкІэ къэуагъэмэ:

- * шъуигупсэхэм рэхьатныгъэ зэрахэлъыщтым шъупылъын фае;
- * полицием шъутеори хъугъэ шъыпкъэм зыщыжъугъэгъуаз;
- * унэр къызыжъубгынэкlэ, шъусакъызэ шъукощ, зыми шъунэмыс;
- * зыпари хэшъумыгъан, газрыкlyaпlэр lyхыгъэ зыхъукlэ, машlом зыкъиштэнкlэ щынагъо;
- * цІыфым ищыгъын къыкІэнагъэмэ, ар зы чІыпІэ имыкощыкІыным шъупылъын фае:

- * псы щы рмэ, къешъук ых, щымы рмэ нэмык рыгъын ужъу горэ е чыхы рыжъ къешъущэк ыри маш юр жъугъэк lyacə;
- * дэкlояпlэхэр lугьом зэпъикlугъэхэмэ, псынкlэу шъхьаныгъупчъэхэр зэlушъухынхэ е апчыр хэшъуутын фае;
- * lугъор къыздэкlырэр амал иlэмэ зэфэшъушl;
- * ІэппъэкІ цІынэкІэ шъунэгу къэшъуухъум;
- * зыгорэкlэ шъуищыгъын къыкlэнагъэмэ, чlыгум шъуегъолъэхынышъ, жъугъэкlocэн фае;
- * сыдигъок lu къэгъэнэжьын къулыкъум и loфышlэхэм къа lopэм шъублэмык l.

ЦІыфыр непэ мыщ фэдэ къиныгъо римыхыліагъэмэ, ар ыпэкіэ къимыкіыщтэу къышіошіы, ау ар хэукъоныгъ. Мы шапхъэхэр угу иуубытэхэмэ, ахэм лъэшэу яшіуагъэ къэкіощт. Щыіэныгъэм къыздихьыщтыр сыдигъокіи къэшіэгъуае.

ТХАКІОМРЭ УАХЪТЭМРЭ

ЛІэшІэгъукІэм иублапІэ, илъэпкъ игухэльыбэм язэшІохын зыпшъэ ифэщт Шыу зэкъо мыпшъыжьэу, адыгэ гупшысэр кlэзыугьоещтэу, льэпкъым ышъхьэ къырыкІуагъи, къырыкІощти къизыІотыкІыщтэу ыкІи кІэзыухъумэщтэу КІэрэщэ Тембот Мыхьамэт ыкъор къуаджэу Кощхьаблэ шышъхьэІум и 16-м, 1902-рэ илъэсым къыщыхъугъ.

АІоба цІыфышхо дэдэхэр сыдымкІи адрэ пстэумэ яинэкІыхэу зы ліэшіэгъум зэзакъо къыщалъфыхэу, щэч хэлъэп Тембот ахэм зэращыщыгъэм.

Исабыигъо-кІэлэцІыкІугъом къыщегъэжьагъэу щэІагъэрэ сэнаущыгъэрэ хэлъэу къэтэджыгъ. Тембот ятэ мыбаигъэми, тхьамыкі піонэу щытыгьэп. Урысыбзэр ышІэу, еджэн ыкІи тхэн ылъэкІэу, урыс благъэхэр гъунэгъу къутырхэм ыкІи станицэхэм ащыриІэу щытыгъ. Ащ къеушыхьаты зыхэт уахътэм ицІыфэу, ыпэкІэ плъэн ылъэкІэу, ыпэкІэ къэтым ыгъэгупшысэу зэрэщы агъэр. Мыхьамэт Іушыгъ ыкІи гу лъитагъ къэкіорэ охътакіэмкіэ анахь мэхьанэ зиІэщтыр гъэсэныгъэ-шІэныгъэу зэрэщытыщтым. Джащыгъум тым тыриубытагь еджэным фэщэгьэ Тембот ціыкіур гушъхьэлэжьыгъэ ин зыщигъотыщт еджапІзу, Уфа дэт медрысэу «Галия» ыщэнышъ, щыригъэджэнэу. КІэлэцІыкІур ащ фэдиз зичыжьэгьэ къалэм зэрищагъэр зыгъэшІэгьонхэри, къезымыгьэкІугьэхэри цІыфхэм ахэтыгъэх. Ау тым шІошъхъуныгъэ зыфыриІагъэр кІалэр щырагъэджэн къодыер арымырэу, «щырагьэпщэжьыныри» ары. Ау апэрэ дунэе империалистическэ заор къызежьэм, еджэныр Тембот зэпигьэун фае хъугъэ.

Тембот идунэееплъыкІэ УрысыемкІэ охътэ зэхэкІухьагъэу, «империалистическэ заохэм ыкlи социалистическэ революций» зыфэпощтхэм яльэхьан ащыпсыхьагьэ хъугьэ. Уфа иеджэн щызэпыугъагъэми, еджэн-гъэсэныгъэм фэкІон зэрэфаемкІэ теубытагьэрэ пытагьэрэ хэлъыгь. Октябрьскэ революциер къызыдахым, КІэрэщэ Тембот илъэс 15 зыныбжь кІэлэкІагъ. Ащ дэжьым урысыбзэр дэгъоу ышІэу, нэмыцыбзэми, татарыбзэми арыгушыІэн ылъэкІэу щытыгь. Революцием ыпалокіэ Дондуковскэм Іофтабгэу тучаным илъэситlo зэрэlутыгъэми ишІуагьэ къэкІуагь. ЕтІанэ ыгукІэ икІэсэ гъэсэныгъэм, шІэныгъэм апэблагъэ зышІырэ чІыпІэхэм ренэу Тхьэм аригъэуцощтыгь, ахэмкіэ сыдигьуи хэкіыпІэ ыгъотыщтыгъ. Абин дэт советскэ еджапізу ятіонэрэ лъэгаухы. Ау анахь шІэныгъэ лъапсэ фэхъугъэу, ыгу къэзыІэтыгъэр джа иапэрэ лъэбэкъухэу, апэрэ илъэс 15-м ыгъотыгъэу, ышІыгъэхэр ары. Шюигъор ыгукІи, ышъхьэкІи ышІэу, ащ фэкІоныр имурадыгъ. Тембот мыщ дэжьым ныбжьыкІагьэми, анахь гу зылъитагъэр игупшысэхэри изекІуакІэхэри зэкІэ илъэпкъ фэлъэкІырэр фишІэным фэгъэзэгъэнхэ зэрэфаер ары. ЫкІи а пшъэрылъышхом фэшъыпкъэу щыІагь, псэугьэ. Адыгэ льэпкь цыкіу лъэпкъ лъэшым, гушхом, лІыхъужъым игьогу дытетэу, ащ ищыІэкІэ-псэукІэ нахь зафэ, нахь нэфынэ зэрэхъущтым ына-Іэ тетэу, ыгуи, ыпси илъэпкъ

Емыпсыхырэ Шыу закъоу щы агъ

фэгьэзэпагьэу, Шыу зэкьо мыпшъыжьэу, Тембот игъэшІэ гъогу къыхьыгъ.

Цыфыр зыузэнкІырэр шІэныгьэу, зыгьэинырэр гьэсэныгьэу, ахэм къыхалъхьэрэ Іэдэбэу, культурэу зэрэщытым пасэу КІэращэм гу лъитэгьагь. Ышъхьэ закъоу щымытэу, зэкІэ иадыгэ лъэпкъ джа шІугьо пстэур иІэ хъуным, адыгэхэм зыкъа-Іэтыжынышъ, лъэпкъ щыІэкІэ тхъагъо агъотыным, гъэсагъэхэр, еджагъэхэр, гупшысакІохэр бэу яІэ хъуным кІэхъопсыщтыгъ Тембот, фэлъэкІырэр а лъэныкъуабэмкІэ ышІэщтыгъ — ишІушІи кІодыгъэп — непэ адыгэхэм тиl псэукlи, амали, къэ-

КІэрэщэ Тембот еджэгьэ-гьэсэгъэшхуагъ. Краснодар политехническэ институтыр, Московскэ промышленнэ-экономическэ институтыр къыухыгъагъэх. ЫлъэкІыщтыгъ кІэлэегъаджэу, экономистэу е къэралыгьо (чиновник) ІофышІэ хъун, Москва къыдэнэжьын, ышъхьэ закъо фэлажьэу щыІэн. Ау ежь нэмыкі гъогу хихыгъ: илъэпкъ щэІэфэ фэлэжьэныр, фэлъэкІыщтыр фишіэныр. Ащкіэ ІэубытыпІэ зафэ фэхъугъ тхэн-гупшысэныр, творчествэр. ТхэкІо иныр, дэгъур арыба цІыфхэр зэхэзыхырэри, зэхэзыщэрэри, зылъызыщэрэри, зыгъэдаюрэри! ТхакІор арыба лъэпкъым игъозэрыплъэр!

ЦІыфыр ыкіи уахътэр, тхакіор ыкіи уахътэр... Мыхэр зэгомытхэу, зэмыпхыгьэхэу щы-Іэныгьэ хъугьэ-шіагьэр зэхэпфыни, къыбгурыІони плъэкІыщтэп.

Адыгабзэм тхэкІэ амал егъэгъотыгъэн фэягъэ, псалъэр къэІогъэ къодыер арымырэу, тхыгъэу къэгъэнэгъэн, публицистикэм ыкІи художественнэ литературэм лъагьо афыхэхыгьэн фэягъэ. Адыгэ фольклорыр кІэугьоегьэн, адыгэм иблэкІыгьэ тарихъ цыпэхэр игьорыгьоу зэфэщэжьыгъэхэу, зэпхыжьыгъэнхэ ыкlи лъэпкъым идунэегурыlyaкІэкІэ анахь мэхьанэ зиІэ культурэ революциешхор шІыгъэн, зэшІохыгъэн фэягъэ. Мы пстэумкІэ апэрэ лъэгъохэщ хъун ылъэкІыгъ тхэкІошхоу КІэрэщэ Тембот. Игурыгъуазэкlэ, игупшысэкіэ, ишіэныгъэ кіуачіэкіэ, ищэІагьэкІэ, илІыгьэ мыухыжькІэ ащ бэ фэукІочІыгъэр. КІэрэщэ Тембот адыгэ тарихъ гъогум сыдигъуи емыпсыхырэ (мыпшъыжь е гъэпсэф зимыІэ) Шыу закъоу тетыгъ, рыкІуагъ имурад лъыкІэхьагъ.

1917-рэ илъэсыр. Октябрьскэ революцием къыщегъэжьагьэу, Урысые хэгьэгум итарихъ хъугъэ-шІэгъэ гъэзэпІэ ин пэпчъ инэплъэгъу итэу, ыгу, ышъхьэ илъэпкъ епэсыгъэу, ахэм ахэльыр пхырищэу КІэрэщэ Тембот Іофышхо щэІэфэ ылэжьыгь. Мы илъэсхэр адыгэ лъэпкъым зыкъегъэштэжьыгъэным, зыкъегъэгъотыжьыгъэным, зыкъегъэІэтыжьыгъэным — бай, тхьамыкІэ классовэ гощыныр щыгъэзыегъэным ыкІи лъэпкъыр зэщыш-зэфэдэ-зэрэлъытэ щыІэкІэ шэпхъэ-хабзэм фэщэгъэным фэгъэзэгъагъэх. Мы уахътэр, я 20 — 30-рэ илъэсхэр, адыгэхэмкІэ анахь мэхьанэ зиІагьэх: лъэпкъ еджапІэхэр, искусствэм, гъэсэныгъэм, культурэм, шІэныгъэм ялъэпкъ институтхэр зэхэщэгъэнхэмкІэ Іофышхо зыщашІагь, гьэхъагьэхэр загьотыгь.

Адыгэхэр шІэныгьэ-гьэсэныгьэ гьогу нэфым тещэгьэнхэр апэрэ Іофыгъо инэу къызэряжэрэр ашІэщтыгь, тиеджэгьэ-гьэсэгьэ купхэр культурнэ революциер лъэпкъ кlоцlым щышlыгъэным зэралъэкІэу ыуж итыгъэх. КІэращэм 1918-рэ илъэсым лъэпкъ гьэзетэу «Адыгэ макъэм» иапэрэ номер ыгъэхьазыри, къыдигъэкІыгъагъ. Ащ ыужым (зэпыугъо къыдафи), гъэтхапэм и 8-м, 1923-рэ илъэсым къыщыкІэдзагьэу, лъэпкъ гъэзет закъоу «Адыгэ макъэр» непэ къынэсыгъэу къыдэкІы. Гъэзетым иапэрэ редакторэу щытыгь охътэ ублапІэм КІэрэщэ Тембот.

КІэращэр кІэлэегьэджэ-доцентэу, научнэ-исследовательскэ институтым иІофышІэу, идиректорэу, тхылъ тедзапІэм ипащэу, шІэгъэн фэе пстэумкІэ апэрэ сатырым хэтэу, зы мэфэ гъэпсэфыгъо имыІэу щыІагъ. ТхакІохэм яа І-рэ Всесоюзнэ зэфэс июфшіэн хэлэжьагъ, тхакІохэм Адыгэ хэкумкІэ яорганизацие изэхэщэн, урыс классикэу, хьылъэу сымэджэ Н. Островскэм дэжь кІуагъэ (Хьаткъор игъусэу), фольклор-этнографическэ экспедициехэр егъэхьазырых, апэрэ учебникхэм еджапІэхэм апае ятхын, зэдзэкІын ІофшІэныр, уахътэм къыгъэуцурэ Іофыгьуабэр зэшІуехы.

КъэІогъэн фаер ежь хэлъ зэчыим икъызэјухыни зэрэщымыгъупшэрэр ары. 1925-рэ илъэсым апэрэ адыгэ рассказыр «Аркъ» зыфиlорэр етхы, ащкІэ художественнэ прозэм лъэгьо-ІэубытыпІэ фешІы. ПсынкІа е къина шъыпкъэм удэмыхэу лъэпкъым пэкІэкІыгъэр зэкІэ къипІотыкІыныр? Мы хьын хьылъэр ыпшъэ рилъхьажьыгъагъ КІэращэм лъэхъаным иотэ тео лъэш емылъытыгьэу. Уахътэмрэ лъэпкъымрэ, лъэпкъымрэ хабзэмрэ язэдэюрышакіэ зэхэугуфыкІыгьэу къыщигьэльэгьуагь КІэрэщэ Тембот Кавказ лъэпкъ литературэхэмкІэ апэрэ романэу, илъэсыбэрэ Іоф зыдишІагьэу, адыгабзэкІи, урысыбзэкІи «Нысыпым игъогу» ыloy 1947-рэ илъэсым къыдэкіыгъэм. Мы художественнэ произведение иным тхакІом игубзыгъагъи, иІэпэІэсагъи къыщынэфагъ. 1948-рэ илъэсым мы романым пае КІэрэщэ Тембот СССР-м и Къэралыгъо премие къыфагъэшъошагъ. Апэрэу авторыр, лъэпкъ литературэ ныбжьыкІэхэм ялІыкІохэмкІэ, Сталинскэ премием илауреат хъугъэ. Апэрэ адыгэ гъэзетыр, апэрэ рассказыр, апэрэ романыр, апэрэ Къэралыгъо шlухьафтыныр, апэрэ доцент щытхъуцІэр — адыгэ лъэпкъым икІэсэ пэрытныгьэр сыдрэ льэныкъокІи къыдихыгъагъ КІэращэм. Ау нэмык лъэныкъор, ипсауныгъэ пштэмэ, джыри ныбжьыкІагъэми, уз хьылъэр ащ къыжэхахьэщтыгь. Ау лІыгьэ хэлъэу ащ пэшІуекІозэ, ыпкъышъол кіуачіэ игукіочіэ гъэрет ыкіыіу ышіыщтыгь, литературнэ

творчествэм анахь ифэныкъуа-

Я 40-рэ илъэсхэри КІэрэщэ ТемботкІэ уасэ зиІагьэх. Къини, гушІуагьуи бэ ахэм ащызэхишІагьэр. Хэгьэгу зэошхом илъэхъан, сэкъатныгъэ зэри!эм къыхэк!эу, Тембот зэуапІэм Іухьанэу хъугьэп. Піальэкіэ (нэмыцхэр Адыгеим къызехьэхэм) Тбилиси щыІагъ, ащ къикІыжьи, (Налщык пыир зыдэкІыжьым, ащи зы заулэрэ къэтыгъ. Ащ дэжьым адыгэ лъэпкъхэм тхакІоу КІэращэм ыцІэ дэгъоу ашІэщтыгь, творческэ интеллигенциер шъхьэкІэфэ-лъытэныгъэ ин къыфашІ у Налщык къыщыпэгьокІыгьагь. Ыужым КІэрэщэ Тембот епхыгъэ гукъэкІыжь фабэхэр къаІотэжьхэу, къатхыжьхэу къыхэкІыгъ. Джарэу узыумэхъырэ акъыл кІуачІэ, цІыфыгъэ хабзэ зыхэлъыгъ КІэрэщэ Тембот.

Кіэрэщэ Тембот — тхэкіоклассик. Адыгэ лъэпкъ напэр, льэпкь шэн-хабзэр, адыгэ чІыопс джэнэтыр, лъэпкъ зэхэтыкІэзэфыщытыкІэхэр, адыгабзэм ибаигъэ ятарихъ «саугъэт» хъугъэ иповестэу «Шапсыгъэ пшъашъ» зыфиlорэр. Мы произведение закъом нахь Тембот ымытхыгъагьэми, ыцІэ епІонымкІэ икъущтыгъ. Ау тхакІом зы зыфэгьэкІотэжьыныгьи, зы шъхьасыжьыныгъи зыфишІырэп мэшыпэ, мэгупшысэ, матхэ — къыдэхъу.

Мобраз зэфэшъхьафхэр — Чэчаныкъо Чэчан, Хьатх Мыхьамэт, Къаймэт, Анцокъу, Гулэз, Лаукъан, Биболэт, Нэфсэт, Ерстэм, ахэм анэмыкІхэри тхылъеджэ хъупхъэхэм анэ къыкІэуцох, щызэпэкІэкІых. Ахэм агузэгу, зы лъэгэпІэ, ІэтыпІэ ин горэм тетым фэдэу, ежь тхэкІо цІэрыІор, емыпсыхырэ Шыу закъор, щыІэныгъэ псыкъекІокІым ренэу хэтэу олъэгъу, огугъэ, огупшысэ ухэтми. Джащ фэд лъэпкъ тхэкІошхоу КІэрэщэ Тембот ихудожественнэ произведениехэмкІэ къытишІэкІырэ дунэе гъэшІэгьоныр — нэфыр къебэкІэу, шІуцІэр щыІуигъэкІотэу, зэфагьэр ыІэтызэ, шъыпкъэм урищалІэу.

КІэрэщэ Тембот ытхыгъэр макІэп: «Шапсыгьэ пшъашъ», «Хьаджрэт», «Ны Іушым ыпхъу», «Абдзэхэ шэкlожъыр», «Насыпым игьогу», «Типшъашъэхэр», «Куко», «Шыу закъу», «ЛІыгъэ», «Рассказхэр», «ХэшыпыкІыгьэхэр» илъэс зэфэшъхьафхэм томитly е щы хъухэу къыхаутыгъэх. Ау ежь ышъхьэкІэ анахь зыгъэрэзагьэу, зыгъэгушхуагъэу хъугъэр «Шапсыгьэ пшъашъ» зыфиюрэр ары. Ар ежь тхакІом — КІэращэм ыгу, ыпсэ атешІыкІыгьэу, иадыгэ лъэпкъ «иорэд жъынч» ыгъатхъэу къызщијуагъ, лъэпкъым шІоу хэльыгьэр, ылэжьыгьэр – ылъапи ышъхьапи — пыІухьанчъэу зыщигьэунэфыгъ, литературнэ шэпхъэ иным илъэу произведениер гъэпсыгъэ, гурэ, псэрэ зыхэткІухьэгъэ тхылъ. Тембот гъунэм нимыгъэсыгъэу, ымыгьэцэкІэпэгьэ произведение къыІэкІыгьэп. Итхыль пэпчъ зы ІэшІугьэ, зы фэбагьэ, зы нэфагъэ, зы дэхагъэ гум къырелъхьэ. ЩыІагь ыкІи щыІ джащ фэдэ Шыу закъо, тхэкІо-гупшысэкІо инэу, гъэпсэф имыІэу.

МАМЫРЫКЪО Нуриет.

Алъэгъугъэр тилъэпкъэгъ ухэм алъагъэІэсы

Хэкужъым къэзыгъэзэжьырэ тильэпкъэгъухэм, тызэрэфаем фэмыдэми, япчьагьэ хэхьо, хьакізу къакіорэр макіэп. Хэгьэгу зэфэшьхьафхэм арысхэр ятарихь чіыгу зыщызэlукlэхэкlэ, къэбарэу къызэфаlотэщтыр къызыщырагъэжьэщтыр амышіэу къыхэкіы.

– Дунаим тет цІыфхэр США-м щытэлъэгъух. Адыгэу хэгьэгум исхэр щызэlокlэх. «Адыгэмэ я Маф» зыфиlорэ зэхахьэр гъэшІэгъонэу зэхащэ, — къеІуатэ США-м къикІыгъэ Бгъэнэ Умтаз. — Мыекъуапэ сыкъызэкІом, нэІуасэ сызыфэхъугъэр бэ. Тиадыгабзэ ибаиныгъэ зэрэщызэхэсхыгъэм сигъэгушІуагъ.

Хъунэго Гъияс Сирием къикІыжьыгь. Хэкужъым къэзыгъэзэжьырэ тилъэпкъэгъу ныбжьыкІэхэр регъаджэх, ятарихъ чІыгу лъапсэу щагъотыжьырэр агъэпытэнымкІэ ІэпыІэгъу афэхъу.

Сирием ит къуаджэу Марджаль-СултІан адыгэу дэсыр бэ. Зэо-банэу хэгъэгум щык орэр тилъэпкъэгъухэм къалъыІэсыгъ, яунэхэр къабгынэнхэ фаеу хъугьэ, хэкІодагьэхэри къахэкІыгьэх. Хъунэго Гъияс Сирием ис адыгэмэ зэпхыныгъэ адыриІ, телефонкІэ афытео. Лъэпкъым зиужьыжьынымкІэ тиреспубликэ иІэшъхьэтетхэм, зэхэщэкІо дэгъумэ афэраз.

– Хэкужъым къэзыгъэзэжьыгъэмэ афэгъэхьыгъэ пчыхьэзэхахьэу Мыекъуапэ щыкІуагъэм концертэу къыщатыгъэм сигуапэу сеплъыгъ, — зэдэгущыІэгъур лъегъэкІуатэ Бгъэнэ Умтаз. — ЗэкІэ орэдхэр адыгабзэкІэ къыщаІуагьэх. Тхьаегьэпсэух арэущтэу къытфэгумэкІыгъэхэр. Лъэпкъ Іофыгъомэ апылъэу Пра-

вительствэм Іоф щызышІэрэ Шъхьэлэхъо Аскэр дэгьоу къытпэгьокіыгь, тигумэкіхэм къядэіугь.

ТИЗЭІУКІЭГЪУ ГЪЭШІЭГЪОНХЭР

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо филармоние ыпашъхьэ адыгэ джэгоу щыкІуагъэм Бгъэнэ Умтазрэ Хъунэго Гъиясрэ еплъыхэзэ, нэгушІохэу тлъэгъугъэх.

АР-м и Адыгэ Хасэ инахыжъхэм я Совет итхьаматэу Хъунэго Чэтибэ, шІэныгъэлэжьэу Шъхьаплъэкъо ГъучІыпс, Адыгэ Республикэм культурэмкІэ иминистрэу Къулэ Мыхьамэд, АР-м лъэпкъ ІофхэмкІэ, ІэкІыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адыряІэ зэпхыныгъэхэмкІэ ыкІи къэбар жъугъэм иамалхэмкІэ и Комитет итхьаматэу Шъхьэлэхъо Аскэр,

Сирием, Иорданием, Тыркуем, нэмыкІхэм къарыкІыжьыгъэ тилъэпкъэгъухэр къызэрэшъохэрэм У. Бгъанэмрэ Гъ. Хъунагомрэ яплъыхэзэ, мэфэкІым ныбжь зэфэшъхьаф зиlэхэр зэрэхэлажьэхэрэм, ныбжьыкІэхэр дахэу къызэрэшъохэрэм, хабзэм икъулыкъушІэхэмрэ лэжьэкІо къызэрыкІохэмрэ зэгъусэхэу пчыхьэзэхахьэр зэрагъэдахэрэм ыгъэгушІуагъэх.

МэфэкІым щальэгьугьэр, щызэхахыгъэр дунэе къэбарышІу зышІыгьэхэм Бгьэнэ Умтазрэ Хъунэго Гъиясрэ ащыщых.

Іэгъу зэфэхъугъэх.

ГАНДБОЛ

«Адыифыр» ауж къинэщтэп

Мыекъопэ гандбол бзылъфыгъэ командэу «Адыифым» 2013 — 2014-рэ ильэс ешІэгъум зыфегъэхьазыры. Мы мафэхэм аужырэ уплъэкіун зэіукіэгъухэр зэхещэх. Тренер шъхьаюу, спортымкю дунэе класс зи із мастерэу Владимир Черкашинымрэ ащ игуадзэу, спортсменкэ ціэрыіоу щытыгьэ Светлана Выдринамрэ командэм июфыгъохэм къатегущы Іагъэх.

— СиІэнатІэ сыІумыхьэзэ нэбгырэ заулэ зэрэхэкІыжьыгъэр сыгу къеуагъ, непэ ахэр сменкэ цІэрыІо щыхъугъэх. Дгъэсэрэ ныб-

Черкашиным. — Къэлэпчъэlутэу, бэкlэ тызыщыгугъыщтыгъэу Рената Каюмовар нэмык командэ щешІэщт. Татьяна Гусаковам нахь дэгьоу зыкъызэlуихыщтэу тлъытэзэ, тикомандэ хэкlыжьыгъ. Юлия Коцаревар, Урысыем ихэшыпыкlыгъэ ныбжьыкlэ командэ щешlэщтыгъэ Екатерина Латоненкэр, Екатерина Дьяковар «Адыифым» хэтыжьхэп. КъэлэпчъэІутэу Светлана Кожубековам ылъакъо шъобж тещагъ.

— Kləy къежъугьэблэгьагьэхэм тащыбгъэгъозэщта?

Ахэр бэ хъухэрэп. Анастасия Черномуровар «Кубань» къыхэкІыжьыгъ, «Адыифым» щешІэ зэрэшІоигьор къытиІуагь. Черногорием къикІыгъэхэ Мелица Грбачевичрэ Иванка Симоновичрэ тагъэгугъэ. Мелицэ линейнэу, Иванкэ зэхэщакоу ешіэщтых, ахэр ныбжыыкІэх. Екатерина Хадыкинар, Полина Дерявко, нэмыкіхэри тэуплъэкіух.

Спортсменкэ ціэрыю къежъугъэблэгъэщта?

Мыекъуапэ щагъэсэгъэ Эльвира Житловар (Ищенкэр) къедгъэблэгъэжьыгъ. Адыгеим сэнаущыгъэ зыхэлъ ныбжьыкІэхэр щагъасэх. Ахэр арых тикомандэ щедгъэшІэщтхэр, къэлэ чыжьэхэм къарытщынхэм тыпылъыщтэп. Анна Кареевар, Анна Игнатченкэр, Яна Усковар Мыекъуапэ къыщыхъугъэх, Инна Суслинар «Адыифым» щапІугъ. ЗэкІэри дунаим спортлъэшэу тищыкlагъэх, — къеlуатэ Владимир жыкlэхэм щысэ зытырахын яl.

— Шъуигухэлъ благъэхэр къыташъуюхэба.

- ШышъхьэІум и 17-м Руфабгъо мэфэкІ зэхахьэу щыкІощтым «Адыифыр» рагъэблэгъагъ. Адыгеим итарихъ, икультурэ нахышоу спортсменкэхэм ашІэным пае республикэм и Лъэпкъ музей, КъокІыпІэм илъэпкъхэм искусствэхэмкІэ я Къэралыгьо музееу Мыекъуапэ дэтым «Адыифыр» ащыІэщт.

– Ныбджэгъу ешІэгъу шъуиІэщта? · ШышъхьэІум и 21-м «Адыифыр»

Азербайджан икомандэ Мыекъуапэ щыІукІэщт. ЕшІэгъур сыхьатыр 17.30-м аублэщт.

- Джэнчэтэ Султіан фэгъэхьыгъэ зэнэкъокъур сыдигъо аублэщта?

– ШышъхьэІум и 23-м Мыекъуапэ щырагъэжьэщт. Командэ лъэшхэр ащ хэлэжьэщтых. Урысыем изэнэкъокъу Іоныгъо мазэм и 4-м тыублэщт. «Кубань» тикъалэ къедгъэблэгъагъ. Ауж къинэрэмэ тахэтыжьыщтэп, ащкІэ цыхьэ къытфэшъушІ.

— Гъэхъагъэхэр шъушІынхэу шъуфэтэю.

Тхьауегъэпсэу

Сурэтым итхэр: Владимир Черкашинымрэ Светлана Выдринамрэ «Адыифым» июфыгьохэм атегу-

Сурэтым итхэр: Бгъэнэ Умтазрэ Хъунэго Гъиясрэ гущы-

Зэхэзыщагъэр ыкІи къыдэзыгъэкІырэр:

Адыгэ Республикэм лъэпкъ ІофхэмкІэ, ІэкІыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адыряІэ зэпхыныгъэхэмкІэ ыкІи къэбар жъугъэм иамалхэмкІэ и Комитет Адресыр: ур. Крестьянскэр, 236

> Редактор шъхьаІэр ДЭРБЭ ТИМУР

Редактор шъхьаІэм иапэрэ гуадзэр мэщліэкъо Саид

ПшъэдэкІыжь зыхьырэ секретарыр

ЖАКІЭМЫКЪО Аминэт

> Редакциер зыдэщыІэр: 385000,

къ. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр: приемнэр: 52-16-79, редактор шъхьаІэм

иапэрэ гуадзэр: 52-49-44, редактор гуадзэрпшъэдэкІыжь зы-

хьырэ секретарыр: 52-16-77. E-mail: adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхьаты-

гъэр: Урысые Федерацием хэутын ІофхэмкІэ, телерадиокъэтынхэмкІэ ыкІи зэлъы-ІэсыкІэ амалхэмкІэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чІыпІэ гъэІорышІапІ, зэраушыхьатыгъэ номерыр

Зыщыхаутырэр

ПИ №ТУ23-00916

OAO-y «Полиграф-ЮГ», 385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

> Пчъагъэр 4017 Индексхэр 52161 52162 Зак. 2881

Хэутыным узщыкІэтхэнэу щыт уахътэр Сыхьатыр 18.00 ЗыщыкІэтхэгъэхэ уахътэр Сыхьатыр 18.00

ФУТБОЛ. АДЫГЭ РЕСПУБЛИКЭМ ИЗЭНЭКЪОКЪУ

Адыгэкъалэ дахэу щешіагъэх

«Адыгэкъал» Адыгэкъал — «Улап» Улап — 2:1. Шышъхьэіум и 15-м Адыгэкъалэ щызэдешіагъэх. Зэіукіэгъур гъэшіэгьонэу кіуагъэ. Зэнэкьокъум изэхэщакіомэ ащыщэу Уджыхъу Байзэт къызэриіуагъэу, Адыгэкъалэ иадминистрацие ипащэу Хьатэгъу Налбый, спортым пыщагьэхэр бэ хьухэу ешІэгьум епльыгьэх.

«Улапэм» ифутболистэу Ашкъэ- хъугъэ. Апэрэ такъикъ 45-р амынэ Тимур бысымхэм якъэлап- ухызэ, «Адыгэкъалэм» щеш эрэ чъэ Іэгуаор дидзи, пчъагъэр 0:1 Уджыхъу Рэмэзан пенальтир ыгъэцэкІагъ, ау Іэгуаор къэлапчъэм ыбгъукІэ быби, хъагъэм ифагъэп. ЯтІонэрэ такъикъ 45-р аублагъэу хьакІэхэм шапхъэр аукъуагъ. Метрэ 30 фэдизкІэ зыпэчыжьэ къэлапчъэм Уджыхъу Рэмэзан тазыркІэ дауи, зылъэгъурэм ыгъэшагъоу Іэгуаор хъагъэм икъогъупэ къофагъ — 1:1. Зэјукјэгъур аухынкіэ такъикъ 20 фэдиз къэнагъэу Къэзэнч Му-

ратэ «Улапэм» икъэлапчъэ Іэгуаор дидзи, пчъагъэр 2:1-у бысымхэм текІоныгъэр къыдахыгъ.

Адыгэ Республикэм футболымкІэ изэнэкъокъу хэлэжьэрэ командэхэм пэшІорыгъэшъ ешІэгъухэр шІэхэу аухыщтых. Финалныкъом хафэхэрэр шъхьафэу зэдешІэщтых. Адыгэ Республикэм и Мафэ ехъулІэу зэнэкъокъур аухыщт.

Нэкіубгьор зыгьэхьазырыгьэр ЕМТІЫЛЪ Нурбый.